

TÜRK DİLİ - II

ÜNİTE 1

*İnsan, yaşadığı dünyayı anlama ve anlatma aracı olarak **dili** kullanır. Dilin anlama boyutu okuma ve dinleme becerileriyle; anlatma boyutu ise konuşma ve yazma ile ilişkilidir. Dil becerileri **dinleme, konuşma, okuma ve yazma** olarak anılan dört etkinlik alanının birbirini bütünleyen ilişkileri içinde edinilip geliştirilir,*

*İnsanı diğer canlılardan ayıran ve üstün kılan **en temel farklılık düşünme ve dil yetisidir. Düşünme yetisi içinde tasarlama, akıl yürütme, düş kurma, anlamlandırma gibi pek çok yeti vardır ve bütün bu yetilerin boy atıp geliştiği, anlam kazandığı alan dildir. Dil, hem bireysel hem de toplumsal** yönü olan bir sistemdir. Bu sistemde insanoğlu önce **sözlü dili edinir, eğitimle birlikte yazılı dili öğrenir.***

Sözlü kompozisyonun değişebilirliğine, esnekliğine karşın **yazılı kompozisyon daha değişmez ve durağandır.** Bu yönüyle daha **kuralcı ve daha düzenli**, üzerinde düşünülüp oluşturulan bir anlatımdır, diyebiliriz.

sözlü kompozisyonda etkileşim söz konusudur

Sözlü kompozisyonun değişebilirliğine, esnekliğine karşın yazılı kompozisyon daha değişmez ve durağandır. Bu yönüyle daha kuralcı ve daha düzenli, üzerinde düşünülüp oluşturulan bir anlatımdır, diyebiliriz.

Dilimize Fransızcadan geçen kompozisyon sözünün kökeni Latinceye dayanmaktadır. Latince “bir araya getirmek, birleştirmek, inşa etmek” anlamındaki *componere* sözünden gelişen *compositio(n)* eski Fransızcaya geçmiştir. Composition sözü Fransızcada “bileşim, beste” gibi anlamlarda kullanılırken Türkçede geniş anlamda “ayrı ayrı parçaları bir araya getirmektir.

Geniş anlamda kompozisyon hayatın her anında ve alanında kullandığımız araçların, aygıtların, taşıtların; paylaştığımız mekânların, üzerinden geçtiğimiz yolların, köprülerin; hatta yediğimiz yemeklerin, içtiğimiz içeceklerin yapılışında uygulanan ana yöntemdir. Kompozisyon; resim, müzik, heykel gibi sanat dalları ile çeşitli bilim dallarında parçaların bütünü oluşturacak bir düzende bir araya getirilmesi anlamına da gelmektedir.

Kompozisyonun bütününde bir düzen olması gerekir. Kompozisyon yazma kuralları ve yöntemlerinin uygulanması sırasında **biçim, yazım, noktalama, sözcük seçimi vb. bakımlardan da göz önünde bulundurulması gereken özellikler vardır.**

Biçim açısından kullanılan kâğıdın kompozisyon yazmaya uygunluğu, yaklaşık olarak üstten 6 cm, alttan 2 cm, soldan 1 cm, sağdan 3 cm boşluk bırakılması, yazım kurallarına uyulması, noktalama işaretlerinin yerli yerinde kullanılması gerekmektedir. Sözcüklerin gerçek ve mecaz anlamlarıyla kullanımlarına dikkat edilmesi, anlatım bozukluklarından ve cümle düşüklüklerinden kaçınılması başarılı bir kompozisyonun yazılması için gereklidir. **Bir ders uygulaması olarak kompozisyonun el yazısıyla yazılması daha doğrudur**

Kompozisyon yazmaya girişmeden önce kişilerde bulunması ve sürekli geliştirilmesi gereken bazı nitelikler vardır. **Bu niteliklerden en temel olanı kişinin dil becerileri ve bilgi donanımıdır.**

Dil Becerileri ve Bilgi Donanımı

Okul çağına gelen çocukta dil becerileri yeni bir boyut kazanır ve yazı dili öğrenimi ile birlikte daha önce edinilen konuşma ve dinleme işlevlerine yazma ve okuma becerileri eklenir. Temelleri bebeklik

döneminde atılan dil becerisi, yazmayı ve okumayı öğrenmeyle birlikte gelişir. Bir yandan dilin kurallı yazma ve konuşma becerileri edinilirken diğer yandan dağarcığa eklenen sözcüklerle kavrama, algılama ve anlatma yeteneği olgunlaşmaya başlar.

Dil becerisini geliştiren en önemli etkinlik okumadır. Yazıyı öğrenmekle başlayan okuma sürecinde binlerce sözcükle karşılaşan kişinin bir yandan söz varlığı genişlerken bir yandan da kişi, anlatım gücüne vâkıf olur.

Yazma yeteneğinin geliştirilmesine okuma etkinliği büyük katkıda bulunur. Okunan her eser, dilin nasıl kullanılması gerektiğini somut bir biçimde ortaya koyan **canlı** bir örnektir.

İyi bir dinleyici bir yandan sözcüklerin kurallı söylenişleriyle kulak yeteneğini geliştirirken diğer yandan da tonlama ve vurgu ile sözcüklerin konuşmada etkili kullanımına tanık olur.

Sözcüklerin canlı bir biçimde kullanımı konuşma dilindedir. Sözlü kompozisyon için en iyi eğitim dinleme ile başlar.

Okumak, bilgi edinmenin en temel etkinliklerinden biridir.

Araştırma, bilgiye ulaşmanın bir başka yoludur. Gözlemlerle, deneylerle, sormacalarla gerçekleştirilse de okuma, araştırmadan da temel etkinliklerinden biridir.

YAZILI KOMPOZİSYON

İnsanlığın binlerce yıllık geçmişinde söylenmemiş söz kalmadığını anlatır güneş altında söylenmemiş söz yokturdeyişi.

Yazmanın Önemi

Yazı, insanlık tarihinin en büyük ve en önemli buluşudur. ***Yazı sayesinde insanlık belleği ölümsüzleşmiş***, bin yılların bilgi birikimi yazıya geçirilerek insanlığın ortak paydası hâline gelmiştir.

YAZILI KOMPOZİSYONUN OLUŞTURULMASI

Kompozisyon yazmada izlenecek adımlar; konunun seçilmesi, konunun sınırlarının çizilmesi ve konuyla ilgili ana düşünce ile yardımcı düşüncelerin belirlenmesi olarak sıralanabilir.

Konu

Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum konu olarak adlandırılır

Kompozisyonda ise üzerinde yazı yazılan her şey konudur. Bir özdeyiş, bir atasözü, bir deyim, birkaç dize, bir olay hatta bir sözcük konuyu oluşturabilir.

Kompozisyonda Türkçenin zengin söz varlıklarından olan atasözlerimizden yararlanmak anlatımı güçlendirir.

Deyimler kısa ve özlü anlatım araçlarıdır. Kompozisyonda anlatıma akıcılık ve etki kazandırmak için deyimlerden yararlanılabilir.

Olgular, veriler, sorunlar da kompozisyonun konusunu oluşturabilir.

Konunun Sınırlandırılması

Konunun sınırlandırılması yalnızca kompozisyon yazmada değil, ***bütün çalışmalarda dikkate alınması gereken bir özelliktir. Çalışmanın derecesine, araştırma süresine, tasarlanan kapsama göre konu sınırlandırılmalıdır.***

Ana ve Yardımcı Düşüncelerin Belirlenmesi

Konunun belirlenmesinden sonra yazımın ana düşüncesini ve bu düşüncüyü destekleyecek, açıklayacak, geliştirecek yardımcı düşünceleri bulma adımının atılması gerekmektedir.

Ana düşüncüyü ve yardımcı düşüncüyü belirleme işi, yazmaya başlamadan önce düşünce, görüş ve duygu üretme aşamasıdır. Kişinin kazandığı bilgi donanımı temelinde gözlemlene, yorumlama ve araştırmaya dayalı olarak konuyla ilgili özgün düşünceler üretmesidir.

Konu ortak olduğu hâlde ana ve yardımcı düşünceler bireyseldir.

Atasözleri doğruluğu, halkın yüzyıllar alan deneyimlerine dayanan, halkın sinama- yanılma yoluyla bulduğu doğruları anlatan birtür kalıplaşmış sözlerdir.

Deyimler anlatıma renk ve açıklık katan söz varlığı öğeleridir.

Konu yazarın bir sorunu, bir düşüncüyü, bir bilgiyi yakalayıp sorgulamasıyla ortaya çıkardığı malzemedir; ana düşünce ise bu sorgulamanın yanıtıdır.

Kompozisyon yazmaya başlarken ana düşünce ile yardımcı düşünceleri belirlemek, konu ile ilgili buluşlar yapmak, kompozisyonun planı ile ilgili verileri ortaya koymaktır.

Ele alınan konunun amacına uygun olmayan yardımcı düşünceler, gereksiz ayrıntı olmaktan öteye gidemez.

Kompozisyonunda Plan

Fransızcadan alıntı olan *plan* “bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen” anlamındadır. Kompozisyonunda plan, konunun nasıl ve ne ölçüde işleneceğinin; görüşlerin, düşüncelerin hangi sırayla ele alınacağıının adımlarıdır.

Plan Türleri

Konunun özelliğine, işlenecek ana düşünce ve yardımcı düşüncelerin niteliğine, kullanılacak örneklere, anlatım biçimine göre kompozisyon yazmada üç tür plan uygulanabilir:

- **Olaya dayalı plan**
- **Düşünceye dayalı plan**
- **Duyguya dayalı plan**

Bir veya birkaç olayı konu edinen yazılı anlatım türlerinde *olaya dayalı plan* uygulanır. Sanatsal yazıların yanı sıra anı, gezi, günlük gibi düşünce yazılarında uygulanan bu plan, herhangi bir soruna veya olguya değinirken de kullanılabilir.

Genellikle öykü, roman, tiyatro eseri gibi sanatsal yazıların hazırlanmasında *olaya dayalı plan* uygulanır.

Bakış açısının egemen olduğu, düşüncelerin işlendiği, kavramların ve sorunların tartışıldığı yazılarda *düşünceye dayalı plan* uygulanır. Konunun ele alınışında esas düşüncedir.

Düşüncelerin ele alınışında *tümevarım* yöntemi uygulanabileceği gibi *tümdengelim* yöntemine de başvurulabilir.

Makale, konferans, araştırma gibi bilgilendirici metinlerin hazırlanmasında *düşünceye dayalı plan* uygulanır.

Belirli nesne, olay veya bireylerin iç dünyamızda uyandırdığı izlenimlerin, heyecanların egemen olduğu, betimlemelerimizin yer aldığı yazılar *duyguya dayalı plan* ile yazılır.

Duyguya dayalı plan, bazı kaynaklarda şiirle özdeşleştirilir ve bu tür planda, şiirin konusu, teması, şiirde işlenen duygular, söz sanatları, nazım türü gibi öğelerin yer alması beklenir.

Planın Bölümleri

Bir düzen içerisinde tasarlanan ve planlanan yazılar *giriş, gelişme ve sonuç* bölümlerinden oluşur.

Giriş, yazının başlangıç bölümüdür. Konunun ana hatlarıyla ele alındığı bu bölüm, özellikle düşünceye dayalı yazılarda kısa tutulur. Sorunun ortaya konuluşunda, belirlenen yardımcı düşüncelerden okuyucunun ilgisini çekecek olanı burada ele alınır.

Olaya dayalı planlarda giriş bölümüne *serim* de denir.

Yazıya doğrudan doğruya bir soru ile başlamak da mümkündür. Bu tür girişler okuyucuyu yazının içine çeker ancak okuyucunun ilgisini sürekli kılabilmek, yazının gövdesini oluşturan gelişme bölümünde izlenecek yola bağlıdır.

Gelişme,konunun türlü yönlerden açılıp genişlediği, zenginleşip olgunlaştığı bölümdür.

*Yardımcı*düşünceler bu bölümde ele alınır.

Şiirsiz Dünya Hayali adlı yazısına Victor Hugo'nun bir sözüyle başlayan Peyami Safa, gelişme bölümünde konuyla ilgili düşüncelerini sıralayarak, bu düşüncelerini pekiştirecek örnekler getirerek gelişme bölümünü oluşturuyor

Olaya dayalı yazılarda gelişme bölümüne düğüm de denir.

Sonuç,yazının bitiş bölümüdür. Giriş bölümünde ortaya konulan, gelişme bölümünde çeşitli düşüncelerle açıklanan konuda son söz, bu bölümde söylenir. Hiçbir yoruma meydan vermeyecek biçimde açık ve anlaşılır yazılır. *Düşünceye dayalı anlatımlarda bu bölüm, ana düşüncenin ifade edildiği yerdir.*

Sonuç, olaya dayalı anlatımlarda çözüm olarak da adlandırılır.

Duyguya dayalı anlatımlarda ise gelişme bölümünde içten gelenler ele alınırken okuyucu giderek artan bir duygu yoğunluğu içerisinde sonuç bölümüne ulaştırılır.

*İstanbul üzerine duygularını **Buzlu Camın İstanbul** 'u başlığıyla dile getiren **Sezai Karakoç**, sorularla başladığı yazısının gelişme bölümünü İstanbul ile ilgili duygu ve düşünce yoğunluğu ile sürdürüyor. Sonuç bölümünde ise yazının başlığındaki "**buzlu cam**" araya giriyor ve bir duygu yoğunluğu ile yazı sona eriyor*

Okuyucunun üzerinde en çok etki bırakan bölüm sonuçtur.

Konunun Başlığı

Bir yazının, bir kitabın bölümlerinin başına konulan ve konuyu kısaca tanıtan ibaredir başlık Kompozisyonun bölümlerinden biri olan başlık, *yazıda düzeni sağlayan öğelerden biridir.*

Adından da anlaşılacağı gibi başlık, yazının başında yer alır ama *başarılı bir kompozisyon yazarı hiçbir zaman başlığı koyarak yazmaya başlamaz.*

Parafta genellikle konu ilk cümlede, ana düşünce son cümlede, yardımcı düşünceler gelişme cümlelerinde bulunur.

Bu genellemenin dışında kalan paragraflarda konu, ana düşünce, yardımcı düşünceler paragrafın değişik cümlelerinde de bulunabilir.

*Bir düşünceden bir başka düşünceye geçerken akıcılığa dikkat etmek, **paragraflar arasındaki geçişleri sağlar.***

PARAGRAF VE PARAGRAFTA ANLATIM BİÇİMLERİ

Paragraf

Yazının giriş, gelişme ve sonuç bölümleri paragraflardan oluşur. Kompozisyon planının başarıya ulaşabilmesi için paragrafların kurallarına ve yazının amacına uygun düzenlenmesi gerekir.

Paragraflar satır başı yapılarak belirtilir ancak *paragraflandırma yalnızca biçimsel bir düzenleme değil anlamsal bir bütünleştirmedir.*

Sözcük, kavram birimi;cümle, yargı birimi;paragraf ise anlatım birimidir.

Bir paragrafın uzunluğu açıklanan bilgiyi, anlatılan olayı, betimlenen varlığı, savunulan düşünceyi, açık seçik kapsayacak kadardır. Paragraf uzunluğunun ölçüsü, okurun ilgisini canlı tutacak kadar kısa; savunduğu düşünceyi açıklayacak kadar uzun olmalıdır.

*Paragrafın düzeni kompozisyonun düzeninden farksızdır. İlk cümle, paragrafa giriş cümlesidir. Bu cümle, aynı zamanda paragrafın da konusunu belirler. İzleyen cümleler paragrafın gelişme bölümünü oluşturur. Bu bölümde konu, örneklerle açılabilir. **Paragrafın son cümlesi ise sonucu belirler.***

Tanımlama genellikle, giriş bölümü paragraflarında kullanılır.

Örneklendirme

Konuyu daha ayrıntılı bir biçimde anlatmanın bir yolu da *örneklendirmedir*

Örnekleme, uzun açıklamaların da önüne geçeceğinden birkaç sayfada anlatılacak düşüncüyü birkaç örnekle ifade etme kolaylığı sağlar.

Örneklendirme, çoğu zaman soyut düşünceleri somutlaştırmak için daha çok gelişme bölümünde yararlanılan anlatım biçimlerinden biridir.

Karşılaştırma

Düşünce öbeği olan paragrafta okuyucunun zihninde karşılaştırma yapmasını sağlayarak konunun kavranmasına yardımcı olmak mümkündür. **Karşılaştırma** kişilerin, nesnelerin, olayların ve olguların benzer veya ayrı yanlarını incelemek için yapılan kıyaslamadır

Karşılaştırma, daha çok gelişme bölümünde yararlanılan anlatım biçimlerinden biridir. Akkara, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi karşılaştırma amacı gütmeyen karşıt anlamlı kavramların bir paragrafta yer alması karşılaştırma değildir.

Aşağıdaki örnekte Doğan Aksan, Türkçedeki akrabalık adlarının zenginliğini diğer dillerle karşılaştırma yaparak vermiştir

Hint-Avrupa ailesindeki dillerden başkalık gösteren niteliğiyle Türkçe, akrabalık bağlarını anlatan sözcüklere geldiğim izde yine ayrıntılı anlatımla kendine özgü bir görünümle karşımıza çıkar. Örneğin Türkçede “baldız”, “elti”, “görümce” ve “yenge” ayrı ayrı kavramlar oluştururken Hint-Avrupa dil ailesinde tek bir göstergeyle dile getirilir. Sırasıyla, Fransızcada belle-soeur, İngilizcede sister-in-law, Almancada Schwägerin. Bu durumun daha başka örneklerini gösterebiliriz.

Tanıklama

Paragrafta verilen bilginin tanınmış bir kaynağa dayandırılarak yazıya giriş yapılması, konunun açılımında tutulan bir başka yoldur. Böylece tanık göstererek bilginin sağlam bir kaynağa dayandığını göstermiş oluruz. Yöntem olarak önce alıntı yapılacak kişinin adı anılır sonra da sözleri aktarılır.

Ünlü Osmanlı tarihçisi **Peçevi İbrahi. Efendi, bizde ilk kahvenin 1554'te İstanbul'da açıldığını yazar: “Keyiflerine düşkün bazı safa ehli insanlar ile kişiler, okuryazar makulesinden (soyundan) arif kimseler orada toplanmaya başlamıştır... Kimi kitap ve güzel şeyler okur, kimi tavla ve satranç oynar, kimi yeni söylenmiş gazeller getirerek şiiirden ve edebiyattan bahsederdi.” Bizden esinlenen İngiliz tacirleri ilk kahvehaneyi 1650'de Oxford'da açmışlar. Kahvehaneler İngiltere'de de o kadar rağbet görmüş ki birkaç yıl içinde sayıları iki bini aşmış Tanık gösterilen kişiler sıradan kişiler olmamalıdır. Tanık bazen söz, bazen kişi olabilir. Tanıklama gelişme bölümünde yararlanılan anlatım biçimlerinden biridir. Bilimsel yazılarda yararlanılan alıntılar da tanık niteliği taşır. Bu tür yazılarda alıntılarının metin içinde gösterimi için altıncı üniteye ilgili bölümü okuyabilirsiniz.**

Tanıtlama

Bir düşüncenin gerçekliğini yadsınamayacak bir kesinlikle göstermek anlamında olan tanıtlama, yazıda sayısal verilerin, istatistiklerin, göstergelerin, tahminlerin tanıt olarak kullanılmasıdır. İleri sürdüğümüz düşüncelerin birtakım verilerle tanımlanması gerekebilir. Bu durumda istatistiklere, deney sonuçlarına yer verilebilir. Yapılmış araştırmaların sonuçlarından yararlanılabilir.

Tanıtlama, sayısal ve istatistik verilerinden (nicel veriler) yararlanarak anlatılmak isteneni kanıtlamayı gerektirir. Bazı kaynaklarda bu anlatım biçimi sayısal verilerden yararlanma olarak da adlandırılmaktadır.

1) Kompozisyonla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi doğrudur?

- a) Sözlü kompozisyonda dinleyen tepkisini sonra verir.
- b) Kompozisyon yazmak yetenek işidir.
- c) Kompozisyonun bütününde bir düzen olması gerekir.
- d) Yazılı kompozisyon daha kuralcıdır.
- e) Kompozisyonun bir anlamı da parçalayıp toplamadır.

2) İlk edinilen dil becerisi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Dinleme
- b) Okuma
- c) Yazma
- d) Konuşma
- e) Anlama

3) Aşağıdakilerden hangisi sınırlandırılmış konudur?

- a) Tanımlamada sözlüklerden yararlanma
- b) Okuma
- c) Araştırma
- d) Dil
- e) Bilim

4) “Ülkemizde de sınav gerçeğini şu örneklerle değerlendirelim.” cümlesi bir paragrafta aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- a) Giriş cümlesi
- b) Gelişme cümlesi
- c) Tanıtma cümlesi
- d) Yargı cümlesi
- e) Sonuç cümlesi

5) Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Üzerinde yazı yazılan düşünce, olay ya da durum konudur.
- b) Olgular, veriler ya da sorunlar kompozisyonun konusu olabilir.
- c) Konunun ilgi çekici olmasında deyim ve atasöz- lerinden yararlanılabilir.
- d) Kompozisyon yazarken konunun nasıl ele alınacağı planlanmalıdır.
- e) Kompozisyonda anlatıma akıcılık ve etki kazandırmak için uzun yazılmalıdır.

“Şiir eleştirisi, şiirin çevrilmesi gibidir; olanaksız değil elbette, ama eleştirinin en zor alanı. Bu yüzden de şiir eleştirilerinde çoğun, şiirin anlamının bütün derin yapılarına adım adım girilirken, biçiminin yüzey yapısıyla yetinildiği görülüyor. Çetin iş bu. Dilin içinde yaratıcı yazarın ve şairin kullanımına sunulmuş söz sanatları da var, her yaratıcının ulaştığı özgünlüğü dışa vuran ritim, ses gibi katkısız soyutlukta öğeler de ve bunların yaratıcısının onlara verdiği değerlere uygun biçimde çözümlenmesi elbette zordur.”

6) Yukarıdaki paragrafın ana düşüncesi aşağıdakiler- den hangisidir?

- a) Şiiri eleştirmek olanaksızdır.
- b) Şiirin eleştirisinde önemli olan derin yapıları anlamaktır.
- c) Şiir eleştirisi eleştiriler içinde en zor olanıdır.
- d) Yazarın seçtiği söz sanatlarını değerlendirmek zordur.
- e) Şiir eleştirisinde biçimle yetinmemek gerekir.

• “Bir duyguyu, düşünceyi, bilgiyi, dileği, öneriyi, ya da olayı, olaydan alınmış bir kesiti yalnız bir yönüyle tam olarak çözümleyen, açıklayan, tartışan, öyküleyen, betimleyen tümcelerdir. ”

7) Diyen biri aşağıdakiler- den hangisini tanımlamaktadır?

- a) Hece
- b) Sözcük
- c) Cümle
- d) Paragraf
- e) Kompozisyon

8) Bir düşüncenin gerçekliğin yadsınamayacak bir kesinlikle göstermek için aşağıdakilerden hangisinden yararlanılabilir?

9)Paragrafta verilen bilginin tanınmış bir kaynağa dayandırılarak anlatılmasına ne denir?

- a) Kanıtlama
- b) Karşılaştırma
- c) Açıklama
- d) Tanıklama
- e) Tanıtlama

“Okumadan yazılmayacağı sanırım yazmaya çalışan herkeste artık yer etmiş bir düşünce. Gelgelelim, doğru bir okuma biçimi nedir, onunla ilgili sorunlarımız sürüyor. Okuduğumuz bir metnin bütün öğelerini tek tek soyutlayarak anlamak, sonra da bütün yapıyı o öğelerin biresimi olarak okumaktır doğru okuma biçimi. Demek ki bir çalışma. Önce teknik bir çalışma gibi görünebilir bu, ama soyutlamayı ve eleştirel bakış açısını tam anlamıyla içselleştirdikten sonra, kendiliğinden, bir refleks biçiminde yapılmaya başlar

10. Öne sürülen düşüncüyü anlatmak için yukarıdaki paragrafta hangi anlatım biçimine başvurulmuştur?

- a) Kanıtlama
- b) Tanıklama
- c) Açıklama
- d) Tanıtlama
- e) Örneklem

CEVAPLAR: 1 C – 2 A -3 A -4 B – 5 E -6 C -7 D – 8 A -9 D -10 C

ÜNİTE 2

Batı’da özellikle 16. yüzyılda matbaanın gelişmesi ile noktalama işaretlerinin kullanımı da yaygınlık kazanmıştır19. yüzyılda noktalama işaretleri **genelleşmiş** ve belli kurallara bağlanmıştır. Bugün dünyada kullanılan Çin, Arap, Ermeni, Kiril gibi birçok alfabede çoğunlukla **Batılı noktalama** işaretleri kullanılmaktadır.

a.	Sayısal verilerden
b.	Anılardan
c.	Gözlem verilerinden
d.	Etrafta söylenenlerden
e.	Günlüklerden

NOKTALAMA İŞARETLERİ

*Yazılı anlatımda okumayı ve anlamayı kolaylaştıran, yazarın okura aktarmak istediği düşünce ya da duygunun doğru ulaşmasına yardımcı olan, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirten bu işaretlere **noktalama işaretleri** denir.*

*Göktürk alfabesinde kelimeler, bir diğerinden yalnızca **üst üste iki nokta** ile ayrılmaktaydı. Budist ve Mani metinlerinde sayıları 6 ile 9 arasında değişen birtakım işaretler bulunmaktaydı. Arap alfabesindeki Kur’an’da ayetlerin bittiğini gösteren **vakfe işareti**, kimi*

zaman, Türkler tarafından cümlelerin bittiğini göstermek için kullanılmıştır *Göktürk Alfabesinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı*

Günümüzde kullandığımız noktalama işaretlerinin birçoğu, yazı dilimize Batı'dan, *Tanzimat döneminde geçmiştir. Bu işaretleri bizde ilk olarak Şinasi, Şair Evlenmesi (1859) adlı tiyatro eserinde kullanmıştır.* Bilindiği gibi *bu eser, aynı zamanda basılı ilk Türkçe tiyatro eseri olma özelliği taşımaktadır.* Direktör Ali Bey'in Moliere'den Ayyar Hamza adıyla çevirdiği tiyatro eserinde noktalama işaretlerini daha fazla kullandığı görülür
Günümüz Türk yazı dilinde elli kadar noktalama işareti kullanılmaktadır
Rakamlar arasında kullanılanlar hariç, her noktalama işaretinden sonra bir harf sığacak kadar bir boşluk bırakılmalıdır.

Nokta (.)

Cümlelerin bittiğini göstermek amacıyla cümle sonuna konur.

Başlıklarda nokta kullanılmaz.

Rakamlardan sonra konursa, sıra sayı sıfatlarını türetir

-nel eki yerine geçen noktadan sonra cins isim gelirse **küçük harf kullanılır.**

Bilgisayar kullananlar bu hususta dikkatli olmalıdır. Çünkü bilgisayar programları noktadan sonra gelen her kelimeyi *-çok defa kendiliğinden-* büyük harfe çevirmektedir.

Eğer birden çok sayı, arka arkaya sıra sayı sıfatı olarak kullanılacaksa bu durumda, her sayıdan sonra nokta konabileceği gibi, sayılar arasına virgül veya kısa çizgi ve son sayıdan sonra da nokta konarak aynı anlam kazandırılabilir.

Kimi kısaltmalarda kullanılır.

Prof., Dr., sok., cad., A. (Arapça) vs.

TDK'nin Yazım Kılavuzu'na göre tamamen büyük harflerden oluşan kısaltmalarda esas olarak nokta kullanılmaz: TBMM, DDY, BMT, ABD, AB, MÖ, MS, İTÜ vb. Ancak T.C., T. vb. bu durumun istisnalarıdır.

Hakkında kesinleşmiş yargı kararı bulunmayan zanlıların ve tutukluların isimleri haber metinlerinde, hukuki mecburiyetle, kısaltma yapılarak verilmektedir. Bu durumda kişinin adı yazılmakta, soyadının ilk harfi nokta ile kısaltılarak verilmektedir.

• **Tarih yazarken gün, ay ve yıl rakamla yazılıyorsa bunların arasına nokta konur.**

Tarih yazımında nokta yerine eğik çizgi (/) de kullanılabilir.

Tarihlerde **ayın adları yazıyla yazılırsa araya nokta konmaz**, bir harflik boşluk bırakılır.

• **Saat yazımında saat ile dakika arasına nokta konur.**

Bir yazıda maddeleme yapılıyorsa maddeleri belirtmek için kullanılan rakam veya harflerden sonra konur.

Benzer durumlarda nokta yerine kapama ayracı da kullanılabilir. 1), 2) gibi.

• Bilimsel yazılarda kaynakça yazımında kullanılır.

• Bilimsel yazılarda farklı kaynakça yazımı kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak da noktanın kullanımı değişiklik gösterebilmektedir.

• Büyük rakamların okunuşunu kolaylaştırmak için rakamlar basamaklara ayrılarak aralarına nokta konulmaktadır.

Kıymetli evrak adı verilen ve üzerinde oynanarak sahtecilik yapılması olasılığı olan değerli kâğıtların (çek, senet, kira ya da satış sözleşmesi vb.) üzerindeki sayılar yazı ile ve bitleştirilerek yazılmaktadır.

• Matematikte çarpma işlemi işareti olarak kullanılır.

$2 \cdot 3 = 6$

Genellikle matematikte çarpma işareti olarak kullanılan nokta, yazıda kullanılan farklı olarak **satır çizgisinden yukarıda ve ortada yazılmaktadır.**

Virgöl (,)

- Öznenin yüklemden uzak düştüğü cümlelerde, öznenin sonra virgöl konur.

Baykuş, Yunan mitolojisinde tanrıça Athena 'nın sevdiği hayvan olarak bilinir ve tanrıçanın gözlerinin Baykuş gözü renginde olduğu anlatılırdı. (Deniz Gezgin, Hayvan Mitosları)

- Cümlede kelime öbeklerini **belirginleştirmek** için kullanılır.

3. Cümlede benzer veya eş değer öğeler, art arda sıralanıyorsa bunların arasına konur.

4. sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur

Şart ekinden sonra virgöl kullanılmaz. ancak birden fazla şart eki art arda geldiğinde, şartlı cümleler birbirinden ayrılır.

Bu,şu,o zamirleri,özne gibi kullanıldığında,bunları işaret sıfatlarıyla karıştırmamak ve anlam karışıklığına yol açmamak için konur

Çünkü, ama, fakat, ancak gibi bağlaçlar cümleleri birbirine bağlıyorsa bu bağlaçlardan önce virgöl konabilir.

Bu bağlaçlardan sonra virgöl yerine,noktalı virgöl de kullanılmaktadır

- Alıntı cümleler tırnak içi yerine virgüllerle de verilebilir.

Konuşma çizgisiyle verilen alıntıların bitiminde kullanılır.

- **Kelimeler pekiştirme amacıyla tekrarlanıyorsa birbirinden virgülle ayrılır.**

- **Hitap (seslenme) kelimelerinden sonra kullanılır.**

Kübrâ, kızım, Muazzez senin kardeşindir.

- **Onaylama veya ret bildiren kelimelerden sonra kullanılır.**

Evet, Türkçe hâlâ çoğumuzun şuur altında farklı medeniyet projelerinin bayrağı olmaya devam eder. (...)

Binbaşı: — Yok, dedi, onun evinden çıkacağım. Yalnız bana bir hafta izin versin

Bilimsel çalışmalarda kaynakça yazımında kullanılır.

- **Rakamların yazımında kesirleri göstermek için kullanılır.**

13,8 (on üç tam onda sekiz)

Noktalı Virgöl (;)

- **Sıralı cümleyi oluşturan cümleler, virgülle ayrılıyor ve kendi aralarında gruplanabiliyorsa bu gruplar birbirinden noktalı virgülle ayrılır.**

Niyazi'yle iş bölümü yapmıştık. Sabahtan öğleye kadar bulaşıkları o yıkar, garsonluğu ben yapardım: öğleden sonra bulaşıkları bende, garsonluk onda.

Bir cümlede virgüllerle ayrılan kelimeler veya kelime öbekleri kendi içinde gruplanabiliyorsa bunlar da birbirinden noktalı virgülle ayrılır.

Sosyal hayattaki çeşitli olaylar: doğal değişimler, insanoğlunun durumu, meslek, umut, halk hayatı gibi konular: insanlık davranış, karakter, eğitim ve öğretim gibi çeşitli konular bütünüyle atasözlerinin kapsamı içindedir.

- **Bağlaçlı cümleleri birbirine bağlamak için hatta, yoksa, oysa, hâlbuki, ne var ki, bundan dolayı, bu nedenle, öyleyse, çünkü, sonra, ancak, lâkin, fakat, meğer, meğerse, yalmz, yani gibi bağlaçlar kullanılıyorsa çok defa bu bağlaçlardan önce kullanılır.**

İkinci kattan sonra merdiven iyice karanlık oldu . Ta yukarıda yanan bir yirmi beş mumluk lambanın ışığı ancak arkadaşımı seçmeme yardım ediyor; fakat apartmanların üstündeki kartvizitleri kibrit çaka çaka okuyoruz.

Noktalı virgöl bir nokta ve bir virgülden oluşur. Yazılı metnin seslendirilmesinde virgüle göre biraz daha uzun soluklanılacak yeri gösterir.

- **Sıralı, bağlaçlı, girişik gibi birden çok cümlelerin birlikte kullanıldığı yapıların öznesi ortak ise bu durumda noktalı virgöl öznenin sonra konur.**

Apaçık ortadadır ki papazlar; tapmağı, içindeki hâzineleri elde etmek için yakmışlar ve masum bir deliyi, tapınağı yakıp içindekileri çalmakla suçlamışlardı

Aynı eki alan kelimeler virgülle art arda sıralandığında oluşabilecek anlam karışıklığı önlemek için kullanılır.

Ayşe'nin; Murat'ın, Selma'nın, Ali'nin okumadığı kitapları okuması şaşırtıcıydı.

Günümüzde noktalı virgülün ne işe yaradığının tam olarak anlaşılamamış olması şaşırtıcıdır, yerini *virgüle* bırakmaya başlaması sorununa yol açmaktadır.

Hangi durumlarda öznenen sonra noktalı virgül kullanılmalıdır?

İki Nokta (:)

f) Cümleyle ilgili verilecek örneklerden önce kullanılır.

Sadece küçük diller yok olmaz! Her canlının ölü mü tatması nasıl muhakkaksa, her dilde ölüm tehdidi altındadır. Bilgilerinizi yoklayınız: Sümerler, Fenikeliler, Firikler, Hititler, Soğdlar.

g) Cümleden sonra, cümle ilgili yapılacak açıklamadan önce kullanılır.

Düşümde gördüm: Ne kadar uygarlık varsa hepsinde birden yaşıyorum.

İki noktadan sonraki kısımda örnekler veriliyorsa ve bunlar özel isimse büyük, cins isimse küçük harfle yazılır;

eğer iki noktadan sonraki kısım açıklama cümlesi ise diğer cümlelerde olduğu gibi büyük harfle başlar.

h) Karşılıklı konuşma bölümlerinde konuşucuyu bildiren kelimenin sonunda kullanılır.

Çakırcah: "Gelme Hüsnü Efendi. Yazık olur sana. Aramızda tuz ekmek var. Gelme!"

Ses bilgisiyle ilgili çalışmalarda ünlünün uzun olduğunu göstermek için ünlüden sonra konur.

ha:la:, cami, şa.-ir vd.

i) Matematikte bölme işlemi işareti olarak kullanılır.

18: 2 = 9

• Genel ağ adreslerinde kullanılmaktadır.

Anadolu Üniversitesinin genel ağdaki adresi: <http://anadolu.edu.tr/>, Türk Dil Kurumunun hazırladığı Büyük Türkçe Sözlüğün genel ağ adresi: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

Üç Nokta (...)

j) Yazarın söyleyeceklerinin tam olarak bitmediği ya da devamını okuyucuların hayal gücüne bıraktığı izlenimini uyandıran cümlelerin sonuna konur.

Konuyla ilgili örneklerin devam ettiğini bildirmek için üç noktadan yararlanılır.

Çocukluğumda, bir Arabistan şehrinde ihtiyar bir kadın tanımıştık. Sık sık hastalanır, humma başlar başlamaz İstanbul sularını sayıklardı: - Çırçır, Karakulak, Şifa suyu, Hünkâr suyu, Taşdelen, Sırmakeş...

Alıntı yapıldığında atlanan yeri belirtmek için kullandır.

Eli ot, kitabının bir başka yerinde şöyle diyordu:

"... Önce size, şiirde musikinin, anlamla ilişkisi olmayan bir musiki olmadığını hatırlatmak isterim. Aksi hâlde anlamsız fakat musiki değeri üstün şiirler yaratabilirdik, böyle bir şiirin varlığına hiç şahit olmadım."

Alıntılarda yapılan atlamalar, 3 nokta yerine (...) ile gösterilir

• Karşılıklı konuşmalarda cevap verilmediğini, sessiz kalındığını belirtir.

Sedat: — Hapishaneye alışılr, Ali Bey. Hem neler vardır, neler? Ben iki sene nasıl geçti, duymadım . Allah insana orada da yaşamak kuvvetini veriyor. Hem canım daha dur bakalım... Senin kaç liran var?

• Devam eden bir dizinin tamamını, uzun uzun yazmamak için üç noktadan yararlanılır.

Hayatımız neredeyse onar yıllık bölümlere ayrılabilir sıçramalarla değişiyor. 60'lann, 70'lerin ... 90'lann Türkiye'si farklı farklı.

• Açıkça ne olduğunu yazmak istemediğimiz kişi, yer, kurum vb. adı yerine üç nokta konur. Aynı şey genel ahlaka aykırı, argo, küfür sözlerini yazarken de söz konusudur.

• Ünlem ve soru işaretinden sonra anlatımı pekiştirmek için konur.

*Ünlem ve soru işaretinden sonra anlatımı pekiştirmek için çok defa **iki nokta konmaktadır.***

Soru İşareti (?)

k) Türkçede soru cümleleri, ya *mi* soru eki yahut da *kim, ne, neden, niçin, hani, nere, nasıl, nice, niçin* gibi soru bildiren kelimelerle kurulur. Bunların bulunduğu cümlelerin sonuna soru işareti konur.

l)

m) Soru bildiren *ne, nasıl, nice* kelimeleri belgisiz sıfat olarak kullanıldığında **soru işareti kullanılmaz**

Eklendiği sese, heceye, kelimeye, söze ya da cümleye soru anlamı yükleyen İşarettir. Türkçede soru İşareti yoluyla cümleye şaşma, çıkışma, rica, beğenme gibi birbirinden değişik anlamlar da yüklenir.

Ne günlere kaldık!

Nice güzeller gördüm.

Yemekler nasıl güzel olmuş anlatamam.

Soru eki , ünlü uyumlarına girer: *mı, mi, mu, mü* olabilir, ancak bu ek, diğer eklerden farklı olarak bir kelime gibi ayrı yazılır.

Sıralı, birleşik, girişik, bağlaçlı gibi esasında birden çok cümlelerin bir arada bulunduğu cümle tiplerinde, *soru işareti en sona konur.*

mi eki her zaman soru bildirmez. Bazen cümlede zarf-fiil işlevinde yapılar oluşturarak cümlelerin zarfını oluştururlar. Böyle durumlarda soru işareti kullanılmaz.

*Hayatpahalılaştı **mı** dostluklar ucuzlar.*

Soru eki *mi*, “güzel *mi* güzel”, “çirkin *mi* çirkin”, “ters *mi* ters” örneklerinde olduğu gibi ikilemelerde pekiştirme amacıyla da kullanılır. ***Bu durumda soru işareti konmaz.***

• Bir yazıda yer, tarih vb. verilen bilgilerle ilgili olarak tereddütler varsa bu durum, ayrıca içinde soru işareti kullanılarak belirtilir.

Karikatürlerde soru işaretinin ünlemle (!) kullanımı yaygın bir biçimde, ***şaşkınlık ve bağırarak sorma anlamında kullanılmaktadır.***

• Soruyu pekiştirmek için soru işaretinden sonra **iki nokta** konabilir.

Hiç düşündünüz mü; deniz kızı var da, neden deniz erkeği yok?..

Ayraç/Parantez ()

n) Cümleyle doğrudan ilgisi olmayan açıklamalar ayraç içinde verilebilir.

Ak sakattı bir pir peyda olarak onlara doğru yolu gösterir. Gece olduğu zaman da Demirkazık yıldızının tersine (güneye) gitmelerini söyler.

Özel veya cins isme getirilen ekler, ayraçtan önce yazılır. Ancak bu konuda zaman içinde görüş farklılıkları meydana geldiğinden, uygulamada farklılıklar görülebilmektedir.

o) Bilinmediği düşünülen veya başka dillerdeki karşılığı verilmek istenen bir kelimenin yabancı dildeki veya Türkçedeki karşılığı ayraç içinde verilebilir.

p) Örnekler ayraç içinde gösterilebilir.

q) Bilimsel yazılarda, önemli kişilerin doğum ve ölüm tarihleri; aynı şekilde devletler, kurumlar veya kuruluşların kurulma ve yıkılma tarihleri; eserlerin üretilmesinin başlama ve bitiş tarihleri ayraç içinde gösterilir.

r) Olayların yaşandığı, eserlerin yazıldığı, basıldığı tarih veya yer ayraç içinde verilir.

• Soyadı Kanunu çıkmadan önce tanınmış olup da kanunla birlikte soyadı alan kişilerin soyadları ayraç içinde yazılabilir.

O sırada Millî Eğitim. Bakanlığı görevine getirilen Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey de aynı düşünce idi.

Alıntılarda atlamalar yapılıyorsa bu kısım ayraç içinde üç nokta ile gösterilebilir.

Kemal Tabir Kurt Kanunu'ndan söz ederken "Romanın konusu 1926 İzmir Suikastı gibi son derece buhranlı bir devrede geçiyor. (...)

Alıntılarda atlamalar yalnızca üç nokta ile de gösterilebilir.

Konuşma dilinde kimi zaman olumlu görüş belirtir; ancak aslında görüşün olumsuz olduğu jest ve mimiklerle ifade edilebilir. Yazı dilinde bunu belirtmek için ayraç içinde ünlem işareti kullanılır,

Hani çok akıllıyım (!) ve çok bilimselim (O ya, bu işi de gayet bilimsel olarak vücudumu yavaş yavaş alıştırmak suretiyle eski deyimle tedricen yapmaya başladım

Noktalama işaretleri, her türlü jest ve mimiğimizi karşılamaz. Bu sebeple, yazı dilinde cümleler, çok defa konuşma dilindekinden daha uzun ve açıklayıcı olur.

• **Bilimsel yazılarda verilen bilgilerle ilgili olarak tereddütler varsa ayraç içinde soru işareti kullanılarak bu durum belirtilir.**

Önce Aslı sonra da Tabir Nil kenarındaki Karaman (?) şehrinde Zühre Han ile karşılaşmışlar ve birbirlerine türküler söylemişlerdir.

Bilimsel yazılarda alıntının veya bilginin kaynağı ayraç içinde gösterilebilir.

• **Tiyatro eserlerinde oyuncunun konuştuğu sıradaki davranışları veya o sırada sahnede gelişen diğer olaylar ayraç içinde verilir.**

FASULYECİYAN - Allah cezanı versin. Ne işi var elinin orada. Bilorsun hep burda mizansen icabı geri geri gelorum. Ne sokarsın elini oraya. Ödüm koptu. (Damağını bastırır) Akreptir, faredir nedir dedim. (Oyuncular hep gülmektedirler. Holas da kahkahaları basar. Fasulyeciyan bu genel gülüşme ortasında gider Holas'a sarılır.

Kucaklaşıp barışırlar.) Aslanım benim. Kusura bakma. Demin biraz sınırlandım.

• **Maddeleri belirtmek için kullanılan rakam veya harflerden sonra konur.**

Her dilde birçok ağız, bit ağızların içinde de alt ağız grupları bulunur. Mesela Türkiye Türkçesi üç ana ağız grubuna ayrılmıştır: 1) Batı grubu 2) Kuzeydoğu grubu 3) Doğu grubu.

Bazı çalışmalarda ayraç yerine nokta da kullanılabilir.

• **Bilimsel yazılarda kaynakça yazımında kullanılır.**

Tekin, Talat. (2000). Orhon Türkçesi Grameri. Ankara: TDK

Köşeli Ayraç []

Bu işaret için köşeli Ayraç içinde ayraç açılacağı zaman, yay kullanılır.	ayraçtan önce	köşeli ayraç
[Tarık Buğra, Oğlumuz (ilk Gençlik Çağına Öyküler), s.51]		
s)	Eski dillere ait metinleri inceleyen bilimsel çalışmalarda, metinde okunamayan yerler	

hakkında yazarın bir tahmini varsa bunlar köşeli ayraç içinde gösterilir.

â_ ilki tadık_ çorı_ boz[atıg binip tâgdı] "İlk olarak Tadık Çor'un boz (atına binip hücum etti)".

Tırnak İşareti (" ") (« »)

1. Aynen aktarmalar, kelime, kelime öbeği ya da cümle olsun tırnak içinde verilir.

İsyancı diye tanınan eşkıya, Çini İzzet adında bir asker kaçağı idi. Tanıyanlar onu kendisine, sarı tüylü, gök gözlü, ufak tefek, çelimsiz, yirmi, yirmi bir yaşlarında biri diye anlattılar. Şöyle bir bakarsan "Bir sıkımlık canı var." dermişsin.

Tırnak işareti kullanıldığında, tırnak içindeki kısım, özel isim olmayan bir kelime veya kelime öbeği ise küçük harfle; cümle ise tıpkı tırnak dışındaki bir cümlede olduğu gibi büyükharfle başlar ve cümle hangi noktalama işaretiyle bitecekse onunla bitecek şekilde yazılır.

2. Cümlede özellikle vurgulanan unsurlar tırnak içinde verilebilir.

Nitekim, aklın ilk kez Batı 'da pırıl pırıl görüldüğü Eski Yunan çağında, “akıl” anlamına gelen “logos” sözcüğü olanca kuşatımıyla, aynı zamanda “dil” anlamına gelir.

Vurgulanmak istenen özel adlar, bölüm başlıkları veya kitap, makale, köşe yazısı başlıkları vb. tırnak içinde verilebilir.

Bilimsel yazıların kaynakçalarında makale adları tırnak içinde verilir.

Tek Tırnak (‘ ’)

1. Açılan tırnak içinde ikinci bir tırnak açma ihtiyacı duyulursa tek tırnak işareti kullanılır.

Tek tırnak İşareti, çift tırnak işareti ile aynı köktendir; ancak tek tırnak işareti içine alınan kelime, söz ya da cümle ile *etrafındakilerden ayrıldığı vurgulanır.*

Eğik Çizgi (/)

Düz yazıda yapılan şiir alıntılarında mısraları birbirinden ayırmak için Eğik çizgi işareti için kullanılır.

Türkçede bölüm veya taksim işareti terimleri de kullanılmaktadır.

Necati Cumalı 'nm “Güler'in Elleri”ni okusanız, eller aşkınızın uzantısı oluverir: Ellerin aklıma geldikçe/Kırık bir dal gibi senden/Gölgesi kadehlerime düşen

Özellikle bilimsel yazılarda veya, hem o hem bu bağlaçlarının yerine kullanılır.

Günlük dilde, (...) yepyeni ve özgün benzetmelere gidilerek okuyan/dinleyende yepyeni tasarımların, duyguların, imgelerin doğması sağlanmaktadır

Tarih belirtirken gün, ay ve yılın rakamla yazıldığı durumlarda bunların arasında nokta / yerine eğik çizgi de konabilir. Örneğin 12/03/2012 veya 00/XI/2011

Tarih yazımında ay, yazıyla belirtiliyorsa eğik çizgi kullanılmaz.

Dil bilgisi çalışmalarında eklerin farklı biçimlerini gösterirken kullanılır.

Soru eki, çekimli fiillerde kipleri şahıslara soru yoluyla bağlayan ektir. Adlarda olduğu gibi yine mi? / mil? ekiyle karşılanır.

Matematikte bölme işareti olarak da kullanılır.

12 / 3 = 4

Kesme İşareti (°)

Kesme işareti Türkçede Latin harflerinin kabulü (1928) ile kullanılmaya başlanmıştır.

Özel isme gelen iyelik, hal ve bildirme eklerinden önce araya kesme işareti konur.

Çağdaş Türk Edebiyatı 'nda meselâ Osmanlı devletinin kuruluş konusunu işleyen iki roman var:

Kemal Tabirin Devlet Ana'sı ile Tarık Buğra'nın Osmancık'ı. Bu iki romandan bilindiği gibi eskisi Devlet Ana'dır.

Yer bildiren cins adlar, özel isimler kısaltma olarak kullanıldığında bunlar da özel isim muamelesi görürler ve bunlara da ekler, kesme işaretinden sonra getirilir.

Sağlık Müdiriî bize Devlet Hastanesi'nin doğum servisinde yer ayarlamış, kalmamız için.

Kesme işareti kullanılması gerekmeyen kimi cins isimler vurgulanmak istendiğinde ve bunların ardına ek getirildiğinde kesme işareti konabilmektedir.

Kimi yazarlar cins isimleri vurgulamak için çift tırnak işareti de kullanmaktadırlar.

Türkçeye Arapçadan giren ve kelimenin aslında, bu dile özgü ayın sesi olan kelimelerde, bu ses için kesme işareti kullanılmaktadır.

Bir dakikada kat'i bir karar vermişti.

Türkçede n'olmak (< ne olmak), n'etmek (< ne etmek), n'eylemek (< ne eylemek) gibi birleşik yapıların yazımında kullanılır. Bu durum, daha çok, ölçü gereği, şiir dilinde görülür.

Kötü dünya ne çâre çift kapılı; / İnce, ak pak ha m inneler, n 'olur /Bize yaln ız biraz vefâ bırakın!

Harflere veya rakamla yazılmış sayılara ek getirildiğinde konur.

Hayatımız neredeyse onar yıllık bölümlere ayrılabilir sıçramalarla değişiyor. 60'lann, 70'lerin ... 90'lann Türkiye'si farklı farklı.

Kısaltmalara durum eki getirildiğinde bunlar, kesme işaretiyle ayrılır.

1960'larda Türkiye'de değişen toplumsal ilişkileri açıklayan yeni bir bilgi gereksinimi ortaya çıktı. Değişme sürecini yönlendirecek ve kontrol edecek güvenilir bilgi önem kazandı. Bunun ilk somut sonucu DPT'nin kurulmasıydı.

Kısa Çizgi (-)

Satır sonuna sığmayan kelimeleri bölerken konur.

Satır sonunda bir özel isim varsa ve bu özel isme gelen ek, kesme işareti (') ile ayrılıyor sa kısa çizgi kullanılmaz.

Cümledeki kelime öbekleri veya ara cümleleri belirginleştirmek için başlarına ve sonlarına konur.

Türkçeye yerleşen ve yer, kurum, eser veya önemli bir olay adı vb. biçimde kullanılan Farsça ve Arapça asıllı tamlamalarda kullanılır.

İran 'da Mevlâna 'ya Mevlevî-i Rûm, Hindistan 'da Pîr-i Rûmî derler. Bizde ise Mevlâna Celâleddin-i Rûmî diye yâd edilir.

İki rakamın arasına konduğunda yaklaşıklık, aşağı yukarılık anlamı katar.

6- 7 saatlik güzel bir uyku çektikten sonra,

Tarih bildiren iki rakamın arasına konunca arasında, ve, ile, ilâ, ...e anlamı katar.

Birbiriyle ilişkili kavramlar birlikte yazıldığında araya kısa çizgi konabilir.

Çünkü ağabeyim onun sadece oğlu değil, aynı zamanda felsefe-mantık-sosyoloji konularında yetiştirdiği bir

Karşıtlık ilişkisi belirtmek amacıyla ilgili kelimelerin arasına konur.

Avrupa dediğin: çıkardan, ilişkilerden, mal alış-verişinden, doğal komşuluklarından fazla bir şey.

Bilimsel yazılarda, önemli kişilerin doğum ve ölüm, olayların başlangıç ve bitiş, aynı şekilde devletler, kurumlar veya kuruluşların kurulma ve yıkılma, eserlerin üretilmesinin başlama ve bitiş tarihleri araç içinde aralarına kısa çizgi konarak gösterilir.

Dil bilgisi çalışmalarında kelimelerin köklerini, gövdelerini ve eklerini belirtmek için kullanılır.

yağ-mur-luk, iş-le-t-me

Dil bilgisiyle ilgili çalışmalarda eklerden önce konur.

İsim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmalarını sağlayan, -dı, -mış, -sa ekleriyle, fiillerin hikâye, rivayet ve şart birleşik çekimlerini meydana getiren fiile ek fiil denir.

Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.

-ma-/-me- (olumsuzluk eki) "i-"yardımcıfiili hariç bütün kök veya gövdelerinegelecek olumsuz fiiller yapar: git-me-, yap-ma-, bil-me

Kelimeleri hecelerine ayırırken kullanılır.

ge-li-yo-rum, sa-tı-cı-lar-da-ki gibi

Matematikte çıkarma işleminde eksi işareti olarak kullanılır.

189-11= 178 gibi

Sıfırın altındaki dereceleri göstermek için rakamın başına konur.

-5°C, -15 gibi

Konuşmalardaki kekelemeyi ya da üzerine basılarak söylenen heceleri yazıda göstermek için de kısa çizgi kullanılabilir.

Uzun Çizgi (-)

Roman, hikâye, masal, tiyatro gibi türlerde kişilerin konuşmaları verilirken kullanılır.

Uzun çizgi, 42,3 mm'dir. Uzun çizgi için konuşma çizgisi, büyük çizgi, tire gibi farklı kavramlar da kullanılmaktadır.

Tiyatro eserlerinin yazımında oyuncuların konuşmaları verilirken, oyuncunun önce adı sonra uzun çizgi sonra da konuşmalar yazılır.

Konuşmalar tırnak içinde verilmişse uzun çizgi kullanılmaz.

Ünlem !!!!!

Eklendiği cümlede üzüntü, sevinç, kızma, korku gibi anlamları pekiştiren bu işaret okura yazıda yanında bulunduğu yazı biriminin yüksek sesle anlama uygun bir tonda okunması gerektiğini gösterir.

Acıma, üzüntü, sevinç, kızma, korku, şaşırma, coşma gibi her türlü duyguyu ifade eden kelime, kelime öbeği veya cümlelerden sonra konur.

Hitap, çağrı, seslenme, uyan vb. bildiren kelime, kelime öbekleri veya cümlelerden sonra konur.

Ünlem işareti, hitap sözleri bulunan cümlelerde, bu sözlerden hemen sonra konabileceği gibi, cümlelerin sonuna da konabilir.

Onay veya ret bildiren kelimelerden sonra konabilir.

Anlatımı pekiştirmek için ünlemişaretiinden sonra iki nokta konabilir.

1) Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde noktanın (.) kullanımında yanlışlık vardır?

- a) İnsan D.N.A.'sını da çözdüklerine göre yakında birçok sorunun cevabını bulunur; ama bu defa da yeni sorunlar ortaya çıkar.
- b) Bölümce 1, 2 ve 3. olan öğrencileri ödüllendirmek amacıyla değişik hediyeler alındı.
- c) Atatürk, 19.05.1919 tarihinde Samsun'a çıkmış ve Millî Mücadeleyi başlatmıştır.
- d) Barışmak için söylediğin hani o "Sensiz yaşayamam. Ölürüm." sözlerine ne oldu?
- e) Bugün 17 Temmuz. Sıcaklar, alabildiğine bastırdı. Her yer alev alev. Ya dağa, ya denize kaçmalı.

2) İki cümle birbirine *ancak, yalnız, fakat, ama, hatta, yoksa, oysa, hâlbuki, ne var ki, öyleyse, çünkü* gibi bağlaçlarla bağlanıyorsa bu bağlaçlardan önce hangi noktalama işaretleri kullanılır ?

- a) Nokta – iki nokta
- b) Virgül – ünlem
- c) Noktalı virgül – iki nokta
- d) Virgül – noktalı virgül
- e) Kesme – kısa çizgi

3) Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde ayraçla () gösterilen yere noktalı virgül konmalıdır?

- a) Bu sene organik sebze yiyelim diye bahçemize bir sürü şey ektik() maydanoz, biber, domates, nane, tere, fasulye, mısır...
- b) Müdür Bey, sürekli işten kaytaran arkadaşına daha fazla dayanamayarak söylendi() Lütfen artık kendinize çekidüzen verin. Aksi halde hakkınızda işlem yapmak zorunda kalacağım.
- c) Çocuk() - Anne ben geldim! Karnım aç, diye bağırdı.
- d) Bu sene kış oldukça çetin geçti() Evde ne odun ne de kömür kaldı, cepte ne para ne pul. Neyse bahara erdik de rahat ettik.
- e) Yıllar() bu kadar çabuk geçmeseniz, beni böyle üzmeseniz, biraz merhamet etseniz, ne olur?

4) Ülkemiz, turizm açısından bir cennet. Hangi köşesini söylemeli bilmem ki: İstanbul, Bodrum, Kuşadası, Kaş, Antalya, Trabzon, Mardin ()

Yukarıdaki cümlede ayraçla belirtilen yere hangi hangi noktalama işaretleri kullanılır ?

- a) Kısa çizgi
- b) İki nokta
- c) Ünlem
- d) Üç nokta
- e) Noktalı virgül

5) Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde soru işareti (?) yanlış kullanılmıştır?

- a) Ne yani, ben şimdi ne yaptığımı bilmiyorum muyum?
- b) Yıllar sonra karşılaşmış bile olsak, insan aile dostuna böyle mi davranır Allah aşkına?
- c) Elim kolum kitaplarla dolu bir halde koşuştururken birden ayağım takılıp yere yuvarlanmaz mıyım, hem işim gücüm yarım kaldı, hem de ayağımı burktum?
- d) Arkadaşım, sence de böyle yaparak çocukça davranmış olmuyor musun? Ne dersin?
- e) Bu kadar yıl boyunca bir defa arayıp sormadı, bir haber yollamadı; sonra da hiçbir şey olmamış gibi çıkagelmez mi?

6) Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde ayraç işareti () yanlış kullanılmıştır?

- a) Fatih, Hz. Peygamber'in müjdelediği gibi, İstanbul'u 1453'te (H 857) fethetmiştir.
- b) Türkçede edebiyat kavramı için aynı zamanda yazın (yazılı olan şeyler) kelimesi de kullanılmaktadır.
- c) Şu üç şeyden asla hazzetmem: 1) yalan, 2) tembellik, 3) dedikodu.
- d) Yahya Kemal, 1882'de (?) Üsküp'te dünyaya gelmiş ve 1958'de İstanbul'da gözlerini yummuştur.
- e) Metafor türleri arasında şairane metafor ('Göllerde bu dem bir kamış olsam' [Haşim]) bulunmaktadır.

7) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde noktalama işaretinin kullanımından kaynaklanan yazım yanlışı bulunmaktadır?

- a) Geçenlerde adamın biri haykırıyor: 2010lara geldik hâlâ bu sorunlar çözülmedi, bundan sonra da çözülmeyecek galiba!
- b) Son yıllarda bizim işler oldukça kesat. Günlük kazanıp günlük yiyoruz.
- c) Öğrencilerin sınav kâğıtlarını incelediğimizde, ilkokuldan itibaren verilen sınava dayalı eğitimin olumsuz yönleri hemencecik göze çarpıyor.
- d) Baharın sonu yazın başında, Çukurova'nın tarlalarını kıpkırmızıya boyayan gelincik tarlalarını görme özlemi, uzun yıllardır içimi yakıyordu.
- e) Sizi bilemem, ama ben, uzun kış gecelerinde en büyük keyfin güzel demlenmiş çay olduğunu düşünüyorum.

8) Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde kesme işareti (') yanlış kullanılmıştır?

- a) Ben sana "Git de parayı bozdur!" dediysem, 1'lik, 2'lik mi yaptır dedim?
- b) Burada okuyan öğrenciler, Üniversite'nin sağladığı imkânlar dolayısıyla başka yerlere göre daha rahat eğitim görmektedirler.
- c) Birçok büyük şehirde olduğu gibi, İstanbul'da da gerçek İstanbul'lu neredeyse hiç kalmadı.
- d) Bence, Tanpınar'ın Huzur'u, Edebiyatımızın klâsîği sayılabilecek bir romandır.
- e) Anne babamı güç bela almaya ikna ettiğim köpeğim Cambaz'ı, üstelik eve hiç girmemesine rağmen, nedense annem bir türlü sevedim.

İnsan bir tabure üzerinde, adeta tünercesine, saatlerce bekledi mi beli öyle bir tutuluyor ki sorma gitsin()

9) Yukarıdaki cümlede ayraçla belirtilen yere hangi noktalama işareti konmalıdır?

- a) Noktalı virgöl
- b) Soru
- c) Ünlem
- d) İki nokta
- e) Kısa çizgi
- f) Gerçekte söylenenin aksi düşünce taşındığını göstermek için aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi
- a) ayraç içinde nokta
- b) ayraç içinde ünlem

- c) ayraç içinde soru
- d) ayraç içinde üç nokta
- e) ayraç içinde kesme

CEVAPLAR

1 A - 2 D - 3 E - 4 D - 5 C - 6 E - 7 A - 8 C - 9 C - 10 B

ÜNİTE 3

Bir yazının amacına ulaşabilmesi için uyulması gereken birtakım biçimsel kurallar vardır. Bu kurallara **yazım kuralları** denir

Yazım için imlâ sözcüğü de kullanılır. *Yazım, TDK'nin genel ağ sayfasındaki Güncel Türkçe Sözlük'te "Bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesi, imla"* diye tanımlanmaktadır.

YAZIM KURALLARI

Yazı dilindeki bu kurallar aslında bir **kabullenmeden** ibarettir.

Türkçenin yazım kurallarının oluşması süreci, Türk Yazı Devrimi ile başlamıştır. **12 Aralık 1928 yılında basılan İmla Lügati**, Türkçedeki sözcüklerin yeni Türk harfleriyle nasıl yazılacağını göstermiştir. Bu yazım kılavuzu 1941 yılına kadar basın -yayın ve eğitim kurumlarında kullanılmıştır. Bu on üç yıl içerisinde '**söyleyişe göre yazım**' öncelik taşımıştır.

Uygulamada ortaya çıkan **yazım sorunlarına**, Türk Dil Kurumu'nca 1941'de İmla Kılavuzu adıyla yeniden basılan yazım kılavuzu ile çözüm aranmıştır.

İmla Kılavuzu 1962'ye kadar yedi kez;

1965'te **Yeni İmla Kılavuzu** adıyla **içeriği yeniden** düzenlenerek dört kez (1965-1968); 1970'te **Yeni Yazım (İmla) Kılavuzu** olarak iki kez;

1973'ten 1981 yılına değin de **Yeni Yazım Kılavuzu** adıyla beş kez basılmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun **on bir baskı yapan yazım kılavuzu** ile Türkçenin yazımı büyük ölçüde geleneksel bir yapıya kavuşmuştur

Bu tarihten sonra kurumun yayımladığı kılavuzlar ile özel kuruluşların ve yayinevlerinin yayımladıkları arasında bir örneklik sağlanamamış, **yazımla ilgili sorunlar artmıştır.**

TDK tarafından 1985'te İmla Kılavuzu, 2005'ten itibaren de Yazım Kılavuzu adıyla yeni baskılar yapılmıştır.

Aynı dili kullanan farklı topluluklarda farklı uygulamalar olabilir. Örneğin, Latin alfabesi kullanan Azerbaycan, Türkmen ve Özbek lehçelerinde, bizden farklı olarak, özel isimlere hangi ek gelirse gelsin kesme işareti kullanılmaz.

Büyük Harf Kullanımı

- Bütün özel isimler -kişi adları ve soy adları, ülke, millet, dil, din, mezhep, gezegen, yer, bölge, yerleşim birimleri, kurum, kuruluş, eser, gazete, dergi, kanun, tüzük, dönem, mevsim, (belirli bir tarih bildiren) ay ve gün, bayram, toplantı vb. isimleri - büyük harfle başlatılır.
- Birtakım kısaltmaların tamamı veya ilk harfleri büyük harfle yazılır.

(Hayati Develi, Dil Doktoru)

- Bütün cümleler ile şiirlerde dizeler büyük harfle başlar.

- İki noktadan sonra veya tırnak içinde verilen cümlelerin ilk kelimesi büyük harfle başlar ve sonuna ilgili noktalama işareti konur.

"Ne ile yolladınız ki ne istiyorsunuz?"

Unvanlar ve lakap gibi kullanılan akrabalık sözleri büyük harfle yazılır.

Sultan Murat, Şah İsmail, Yüzbaşı Cengiz Topel,

Ashında unvan olan sözcükler, belli kişileri ifade için kullanılıyorsa bunlar da büyük harfle yazılır.

- Hitap sonrası kullanılan unvanlar büyük harfle yazılır.

Sayın Başkan, Saygıdeğer Meslektaşlar,

Kitap, dergi bildiri vb. gibi çalışmalarda, yazı başlıkları ve çizelge, şema vb. ile ilgili açıklamaların ilk harfleri büyük yazılır.

Yazım Kuralları, Büyük Harf Kullanımı vb.

• **Tabela, levha gibi yazılarda sözcüklerin ilk harfi büyük yazılır.**

Yasak Bölge.

• **Özel adlardan türetilen bütün sözcüklerin ilk harfleri büyük yazılır.**

Türkçülük, Türklük, Eskişehirli, Müslümanlık vb.

Yabancı Özel İsimlerin Yazımı

t) **Türkçeye eskiden yerleşen yabancı isimler söylendiği gibi yazılır.**

Çaykovski, Aristo, Dan te, Şarlo, Tokyo,

Latin alfabesi kullanan ülke ve toplumlara ait özel isimler aynen yazılır.

Rio de Janeiro, Margaret Tljat-cher,

Latin alfabesi kullanılmayan ülke ve toplumlara ait özel isimler söylendiği gibi yazılır.

Yeltsin, Nikolas Papadopoulos, Benazir Butto, Faysal, Dubai, Tiananmen vb.

Latin alfabesi kullanmayan ülke ve toplumlara ait özel isimler son yıllarda, ne yazık ki İngilizcede yazıldığı gibi alınmaktadır. Bu durum, dilde bozulmaya neden olmaktadır. Mohammad Yousuf doğrusu Muhammed Yusuf Mahmoud doğrusu Mahmud vb.

Özel İsimler Dışındaki Yabancı Sözcüklerin Yazımı

Dilimize yüzyıllar öncesinden Arapça, Farsça, Yunanca, Ermenice, Çince, Moğolca gibi dillerden giren sözcükler, **okunduğu biçimde yazılmaktadır.** Batı dillerinden eskiden giren sözcüklerinde önemli bir kısmı okunduğu gibi yazılmaktadır: *romatizma, aktör, makine, traktör, tren, otobüs, bilet, gardirop, liman, gazete, tiyatro, balerin, futbol, opera, trajedi, roman vb.*

Türkçede sözcük başında çift ünsüz bulunmaz. Batı dillerinden giren bu tip sözcükler genellikle aslına uygun biçimde yazılır: *gamer, stop, kral, kritik, plan, tren, slogan, psikoloji, Bu tür sözcüklerin çok azında sözcüğün başına ünlü veya baştaki çift ünsüz arasına bir ünlü getirilerek yazılır: İslav, istep, iskele, iskelet, islim, istasyon; kulüp gibi.*

Dilimizde sözcük sonunda bulunabilecek ünsüz çiftleri bellidir: *Türk, kürk, bark, sarp, art, kart, ah, ant, ters, arş, ahenk, gibi.*

Batı dillerinden giren ve son hecesinde bu yapıları uymayan çift ünsüzlerin bulunduğu sözcükler, özgün biçimiyle yazılır: *teyp, film, nonn, form, modern, Frank, org, morg, romantizm, atletizm vb.* Ancak az da olsa bu tip sözcüklerin yazımında, sondaki çift ünsüzünün arasına ünlü türetildiği görülmektedir: *temi > terim gibi.*

Günümüzde, özellikle de basın yayın organlarında, dilimize yerleşen ve yazıldığı gibi okunan IMF, kuliip, top, enternasyonal gibi birtakım Batılı sözcükleri, İngilizcedeki yazılış ve okunuş biçimleri ile kullanma eğilimi, yazım birliğini bozmaktadır.

Birleşik Sözcüklerin Yazımı

Birleşik sözcükler, iki ya da daha çok sözcüğün birlikte kullanılmasıyla oluşan ve anlamlı tek bir sözcük işlevi gören öğelerdir. Belirtisiz ad tamlamaları, sıfat tamlamaları, sıfatların addan sonra gelmesiyle oluşan ve genellikle deyim olarak kullanılan yükleme grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler, *yeni bir kavramı karşıladıklarında birleşik sözcük olurlar.*

Bitişik Yazılan Sözcükler

• **İki sözcük birlikte kullanıldığında ses düşmesi, türemesi veya değişmesi oluyorsa bitişik yazılır.**

his etmek > hissetmek, şükür etmek > şükretmek, kaynana,

Birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerin biri ya da ikisi de artık asıl anlamlarını yitirmiş, yeni bir anlam kazanmışlarsa bitişik yazılır.

hanımeli (çiçek adı), *kalburabastı* (tatlı adı), *imambayıldı* (yemek adı),

Birleşik sözcüklerde, her iki sözcük de anlamını yitirmişse birleşik yazılır;

ancak aslında birleşik isim olup da insanları nitelemek için kullanılan *eli sıkı*, *eski tüfek*, *demir yumruk*, *eski toprak*, *yeni yetme*, *sonradan görme* gibi sözcükler ayrı yazılır.

• Gerçek anlamı dışında, yardımcı fiil olarak kullanılan, *vermek*, *durmak*, *yazmak*, *kalmak*, *bilmek* ve *gelmek* fiilleri, kendisinden önceki fiile -A, -U, -I zarf-fiil ekleri yardımıyla bağlandığında **bitişik** yazılır.

uyuyakalmak, *düşeyazmak*, *bilebilmek*, *bekleyedurmak*,

Fiil çekim eklerinin ve fiilimsilerin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan ve yeni anlam taşıyan sözcükler **bitişik yazılır.**

yapboz, *gelgit*, *çekyat*, *kadirbilmez*, *barışsever*, *çıtkırıldım*

Birleşik yapıdaki kişi ad ve soyadları, yer adları, kurum adları bitişik yazılır.

Gülen ay, *Alper*, *Songül*, *Birol*, *Ertan*, *Etiürk*, *Türker*, *Akbay*, *Erdemir*;

Hastahane, postahane, pastahane, eczahane gibi yaygın kullanılan birleşik yapıdaki yer adları hastane, postane, pastane, eczane biçiminde söylenip yazılmaktadır.

• Ara yönleri bildiren sözcükler ile artık somut yer bildirmeyen alt, üst, üzeri sözcükleriyle kurulan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

kuzeydoğu, *güneybatı*; *gözaltı*, *suçüstü*, *ayaküzeri* vb.

• Dilimize Arapça ve Farsçadan geçen, tek sözcük gibi düşünülen tamlamalar bitişik yazılır. *fevkalade*, *suikast*; *ehlibeyt*,

Birleşik sözcüklerin yazımında kurallar henüz tam oturmamıştır: ilkokul ama ilk adım; bugün ama o gün vb

Ayrı Yazılan Sözcükler

İsim + fiil tarzında kurulan yapılarda eğer ses düşmesi veya değişme si yoksa bu tip birleşik sözcükler ayrı yazılır.

kabul etmek, *namaz kılmak*, *yok olmak*, *not etmek* vb.

Hayvan veya bitki, eşya veya alet, durum, yer, bilim ve bilgi, yiyecek, gök cisimleri, organ, zaman, renk, yön, yol ve ulaşım vb. bildiren sözcüklerden birisi ile oluşan ve bunlardan birisinin anlamını koruduğu birleşik sözcükler ayrı yazılır.

köpek balığı, *muhabbet kuşu*, *hamam böceği*, *deniz yılanı*, *küpe çiçeği*, *yer elması*,

Yazı dilimizde burada sıralanan kurallara uymayan, yani birleşik sözcüğü oluşturan ögeFiillerden birinin anlamını koruduğu birtakım sözcüklerin birleşik yazılması yaygınlaşmıştır: başöğretmen, başrol, binbaşı, onbaşı, birtakım, birkaç, çayhane, yazıhane, huzurevi,

İkilemelerin Yazımı

1. Bütün ikilemeler ayrı ve araya herhangi bir noktalama işareti konulmadan yazılır.

renk renk, *hızlı hızlı*, *düşse kalka*, *koşa koşa*, *açık seçik*

Pekiştirme Sıfatlarının Yazımı

Pekiştirme sıfatları, sözcüğün ilk hecesinin ünlüyle biten kısmı alınarak bunlara p, r, s, m seslerinin getirilmesiyle türetilir ve bunlar birleşik yazılır.

yemyeşil, *gömgök*, *kopkoyu*, *pespembe*, *yusyuvurlak*, *kapkaranlık*, *sırsıklam*

Ek Fiilin Yazımı

İsim veya fiil soylu yüklemlere, ek fiilin çekimli *idi*, *imiş* veya *ise* biçimleri getirildiğinde bunlar ayrı veya bitişik yazılabilir. Aynı durum ek fiilin zarf-fiil biçimi olan *iken* için de söz konusudur.

Sözcük ünsüzle biterse baştaki /i/ sesi düşer ve tıpkı bir ek gibi ses uyumlarına girer: öğretmen idi/öğretmendi; gelmiş idi/gelmişti

Sözcük ünlüyle bitiyorsa, ek fiilin başındaki /i/ ünlüsü yarı ünlü /y/ sesine dönüşür.

başarılı idi/başarılıydı, gelmeli idi/gelmeliydi

Ek fiilin -ken zarf-fiil almış biçimi iken - ek fiilin *idi*, *imiş* ve *ise* biçimlerinden farklı olarak - ekleştiği zaman uyuma girmez: *yaşlıyken*, *yapıyorken* vb.

Geniş Zaman Çekimli Fiillerin Yazımı

Türkçede tek heceli olumlu fiil köklerine, geniş zaman ekinin ne şekilde geleceği sorunludur.

Hangi fiilde ekin -Ar, hangisinde (X)r geleceği konusunda kesin bir kural yoktur.

koy-ar, sor-ar, yat-ar, sat-ar, at-ar, bak-ar, yut-ar, an-ar, çöz-er,

-mAk Master Ekinin Yazımı

1. -mAk master eki; iyelik veya yönelme (+a), belirtme (+/), tamlayan (+ıra) hail ile çokluk (+£4r) ekleriyle kullanıldığında -mA olmaktadır.

görmek ancak görmem, gömen, görmesi; görmeye, görmeleri, görmenin vb.

Sayıların Yazımı

Ondan itibaren birleşik rakamlar yazıyla verildiğinde bunlar ayrı ayrı yazılır.

on beş kitap, beş yüz bin lira, bir milyon iki yüz bin vb.

Çek, senet gibi belgelerde rakamlar yazıyla yazılacaksa başka bir rakamla doldurulması ihtimalini önlemek için sayılar bitişik yazılır.

Büyük sayılar yazılırken okumayı kolaylaştırmak amacıyla farklı yöntemler kullanılır.

Sondan başlayarak her üç basamakta bir nokta konur:

120.745.355.780

Üçlü basamakların arası yazıyla yazılır:

120 milyar 745 milyon 355 bin 780.

Eğer sayılar rakamla yazılıyor ve sonrasında ek geliyorsa bu eklerin yazımında ünlü ve ünsüz uyumlarına uyulur ve bunlar kesme işareti kullanılarak yazılır.

Eski Türkiye olarak 1950'li yıllarımızı ele alacağız

Romen rakamları; yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde, ayların yazımında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların ön bölümlerindeki sayfaların numaralandırılmasında ayrı yazılır.

Karıştırılması Olası Eklerle Bağlaç ve Edatların Yazımı

Türkçede soru eki dışındaki ekler, getirildikleri sözcüğe bitişik sözcükler ise - **bitişik yazılması gerekenlerin dışındakiler** - ayrı yazılır.

ki Aitlik Eki, ki Bağlacı ile ki Pekiştirme ve Şüphe Edatının Yazımı

Türkçede sesteş olan üç ayrı ki vardır:

Aitlik bildiren +ki ekinin yazımı: Bir ek olduğu için sözcüğe bitişik yazılır.

Elimizdeki imkânları kullanmamakta neden direniyoruz

Bağlama işlevindeki ki sözcüğünün yazımı: İki cümleyi bağlayan yani **bağlaç olan ki ayrı yazılır.**

Bizim de işimiz bu! Onlar unutacak, biz söyleyeceğiz ki cümle âlem duysun

Pekiştirme veya şüphe görevinde kullanılan ki sözcüğünün yazımı: Pekiştirme görevindeki ki sözü yüklemlerden sonra kullanılır ve **ayrı yazılır.**

Sen zaten evde çalışıyorsun, senden önce gelebilmem mümkün değil ki!

Türkçede özellikle ilk iki maddedekilerin karıştırıldığı, çok defa ayrı yazılacakken bitişik yazıldığı

görülmektedir. *Bunu ayırt etmenin iki basit çözümü vardır:*

Üzerine hâl eki getirmek mümkünse bitişik, değilse ayrı yazılmalıdır:

Evde- **kine**, yoldakinden, seninkini vb.

Türkiye’dekinden farklı şartlar altında varlığını devam ettirmekte, kendine has kimi özellikler geliştirmektedir

ki cümleden çıkarıldığında anlam bozuluyorsa bitişik; bozulmuyorsa ayrı yazılır.

ki bağlacı kimi sözcüklerde kalıplaştığı için bitişik yazılır: *hâlbuki, mademki saki, belki, çünkü vb.*

+DA Hâl Eki ile dA Bağlacının Yazımı

Türkçede bağlaç olarak kullanılan da ile bulunma hâli (+DÂ) eki zaman zaman karışmaktadır. *Bunları ayırmanın en kolay yolu, cümleden çıkardığımızda anlam bozuluyorsa bu ektir ve birleşik yazılmalıdır; anlam bozulmuyorsa bağlaçtır, ayrı yazılmalıdır.*

+DA eki, Türkçedeki ünsüz uyumu kuralı gereği +da / +da / +ta / +te biçimlerinde kullanılır. Özel isimlere eklendiğinde kesme işareti ile ayrılabilir.

da/de bağlacı, sonu ötümsüz ünsüzlerle biten sözcüklerden sonra kullanıldığında ta/te biçiminde söylene bile yazımı /d/ ile yazılır.

ya da bağlacı ayrı yazılır.

ile Bağlacının / Edatının Yazımı

Hem bağlaç hem de edat olarak kullanılan *ile*, bağımsız veya ekleştirilerek kullanılır

İle, eklediğinde, ünsüzle biten sözcüklere gelince baştaki /i/ sesi düşer; sonu ünlüyle biten sözcüklerde ise /i/ > /y/ olur.

Soru Ekinin Yazımı

Soru eki, diğer eklerden farklı olarak **daima ayrı yazılır** ve sonuna “?” işareti konur.

bir gün olsun doğduğunu görmeyecek miyim?

Soru eki şu durumlarda soru anlamı taşımaz:

- 1) **Di mi** zarf-fiil yapısında
- 2) **İyisi mi** gibi kalıp ifadelerde
- 3) İkilemelerde **pekiştirme** amacıyla kullanıldığında soru işareti kullanılmaz.

Kitap, makale, köşe yazısı veya bildiri gibi yazıların başlıklarının ilk harfleri büyük yazıldığında soru eki tıpkı ve, veya, ile gibi küçük harfle yazılır.

Ancak bütün sözcükler büyük harfle yazılırsa bunlar da büyük yazılır.

Düzeltilme İşaretinin (A) Kullanımı

Düzeltilme işareti, yazı dilimizde iki nedenle kullanılır.

Türkçede **k, g, l** gibi ünsüzlerin art damak mı yoksa ön damak mı olduğu esas olarak birlikte kullanıldığı ünlüye bağlıdır: *kara, garip, alın, koku, gurbet, kol vb. sözcüklerde bu sesler art damak;*

kürek, gülücük, el, yelek gibi sözcüklerde ise ön damak ünsüzüdür.

Bazı alıntı sözcüklerde, uzun ünlünün gösterilmediği durumlarda **anlam karışıklığını gidermek için** uzun ünlünün üzerine “A” işaretini konur.

Düzeltilme İşareti anlamında dilimizde şapka İşareti kavramı da yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Kısaltmaların Yazımı

Bir yazıda çok sık geçen isimler, yazar tarafından belli biçimlerde kısaltılabilir. Bunun dışında toplumun değişik kesimlerinde çok kullanılan **kısaltmalar** da bulunmaktadır. Bu kısaltmalar değişik biçimlerde yapılabilmektedir.

Eğer tek sözcük kısaltılacaksa bu durumda bazen büyük harf, bazen de küçük harf

kullanılabilmektedir: *N*(Azot), *Ü* (üniversite), *M* (milâdî); *m* (metre), *g* (gram), *l* (litre) vb. Örneklerde (7li ve *m*) görüldüğü gibi **kısaltmanın büyük veya küçük harfle yapılması anlamı değiştirmektedir.**

Kısaltma; bir sözcük, terim ya da özel adın içerdği harflerden biri veya birkaçı ile kısa olarak belirtilmesi ve simgeleştirilmesidir.

Birden çok sözcükten oluşan ülke, devlet, eser, kurum, varlık, kişi, hastalık vb. adların kısaltması, bu sözcüklerin ilk harflerin bir araya getirilmesiyle oluşturulabilir.

Noktalama işaretleri ünitesinde de belirtildiği gibi, bu şekilde **tamamı büyük harflerden oluşan kısaltmalarda esasen nokta kullanılmaz.** TBMM, AĞİK, BM, vb. Ancak nadir de olsa T.C., T. **gibi kısaltmalarda nokta işareti bulunmaktadır.**

Bilimsel bir yazıda, çok başvurulan bazı kaynak veya kişiler ile çok sık geçecek olan terimler, yazının başında “Bundan sonra bu eser için şu kısaltma kullanılacaktır.” tarzında bir açıklama yapılarak veya doğrudan ayrıç içinde yazarak o eseri bağlayan kısaltmalar yapılmakta, aynı şekilde yazının başında veya sonunda, o yazıda kullanılan kısaltmalar dizisi verilmektedir.

Ses Uyumları ve Yazım Kuralları

Türkçede seslerin dizilişi, özellikle eklerin kullanılışı belli bir düzen içerisinde gerçekleşir. **Bu da ünlü ve ünsüz uyumlarının doğmasına yol açmıştır.** Türkçede iki ünlü uyumu (büyük ve küçük ünlü uyumları), bir de ünsüz uyumu vardır.

Türkçede asıl olan büyük ünlü uyumudur. Bilinen ilk metinlerde günümüze kadar bir iki istisna dışında hemen bütün Türk dil ve lehçelerinde büyük ünlü uyumu görülür. Bu uyum, ekler geldiği zaman da değişmez, yani ekler de bu kurala uyar.
el+ler+i+n+de+ki+ler+den > ellerindekilerden

Zaman zaman uyuma girseler de alıntı ve birleşik sözcüklerde ünlü uyumları aranmaz: çep rast > çapraz, hurdevat > hırdavat, mîthare > matara, kahve altı > kahvaltı, bu ile > böyle, ne asıl > nasıl vb.

Türkçede isimlere gelen +*ki*, +*ken*, +*leyin*, +*(ı)mtırak* ekleri ile fiillere gelen -(X)yor **eki uyuma girmez:** yoldaki, yoldayken, akşamleyin, yeşilimtırak, görüyor.

Bunların dışında isimlere gelen +*daş* ekinin de uyuma girmediği görülür: yoldaş, arkadaş, türdeş, işteş, evdeş sözcüklerinde uyuma girer; ancak meslektaş, kardeş, ilkiidaş sözcüklerinde uyuma girmez.

Küçük ünlü uyumunun tarihi geçmişine baktığımızda, Türkçede büyük ünlü uyumu kadar yaygın olmadığı görülür. Ancak bugün Türkçede eklerin ünlüsü, sözcüğünün son hecesinin ünlüsü dikkate alınarak ve küçük ünlü uyumuna göre getirilir.

el+ler+i+n+de+ki+ler+den > ellerindekilerden; oku-t-tur-u-l-acak-sın > okutturulacaksınız.

Son hecesinde art damak ünlüsü bulunan, ancak ön damak ünsüzüyle biten sözcüklerde, eklerin ünlü uyumuna girmediği görülür: kabul+ii > kabulü, alkol+lii > alkollü, sa- at+i+m > saatim, idrak+e > idrake, kontrol+siiz > kontrolsüz vb.

Bilindiği gibi **Türkçede bir de ünsüz uyumu bulunmaktadır. Ünsüzler ötümlü ve ötümsüz diye ikiye ayrılırlar.** Bu ünsüzlerin bir kısmı, ünsüz uyumu dediğimiz kural gereği birbiriyle nöbetleşen çiftleri teşkil ederler: *c ~ ç*, *d ~ t*, *k ~ g*.

Bu durum, yazımda aşağıdaki uygulamalara yol açar:

- Sözcük ötümsüz ünsüzle bitiyorsa ötümsüz ünsüzle başlayan ek gelir:

Türk+çe > Türkçe, kayık+çık > kayıkçık, saç+tan > saçtan, iş+te > işte; bit-kin > bitkin, at-kı > atkı, kaç-tı > kaçtı, bak-tık+ça > baktıkça, iç+tik+i > içtiği vb.

• Sözcüğün sonu ötümlü ünsüz veya ünlü ile bitiyorsa ekin ötümlü ünsüzle başlayan biçimi getirilir:

yol+cu > yolcu, güzel+ce > güzelce, yavru+cak > yavrucak, yol+da > yolda, yer+den > yerden, yorgun > yorgun, dal-giç > dalgıç, del-gi > delgi, sol-du > soldu, al-dık+ça > aldıkça, bekle-dik+i+m > beklediğim, yüz-dük+ü > yüzdüğü vb.

Yansıma isimlerden isim yapan +tX eki ile dönüşlü fiillerden isim türeten -tX eki benzeş- me kuralına uymaz: kıpır+tı > kıpırtı, güriil+tii > gürültü, göriin-tii > görüntü, tiksın > tiksinti, alm-tı > alıntı, döküin-tii > döküntü vd.

Ünlü uyumlarına girmeyen isim ve fiilimsilerden zarflar türeten +ken (< iken) ile aitlik eki +ki, ünsüz uyumuna da girmez: azken (az iken), geliyorken (geliyor iken), dünkü, evvelki vb.

Sözcük Sonunda ç / c, t / d, p / b ve k / g Nöbetleşmesi

Dilimizde sonu /ç/, /t/, /p/ veya /k/ ile biten birtakım sözcükler, ünlüyle başlayan ek aldığında veya ünlüyle başlayan sözcüklerle kullanıldığında, bu seslerin geçici olarak, sırasıyla /c/, /d/, /b/ ve /g/ olduğu görülür. Bu bölümde bu tür ses olayları yazım kuralları bağlamında ele alınacaktır.

Bu üniteye yazı dilimizde görülen nöbetleşmeler (geçici ses değişimleri) eş zamanlı dilbilgisi kurallarına göre anlatılmaktadır. '

Sözcük Sonunda İçi > İd Nöbetleşmesi

Türkçede *hac, sac* gibi birkaç sözcük dışında esas olarak sözcük sonunda /c/ sesi bulunmaz. İki veya daha fazla heceli sözcüklerin sonundaki /ç/ sesleri ise, ünlüyle başlayan ekle kullanıldığında /ç/ > /c/ olur: *kıvanç+i+m > kıvancım; avuç+a > avuca; sevinç+i > sevinci, kırlangıçla > kırlangıca vb.*

Bu tip sözcükler, özel isim olarak kullanıldığında telaffuzda /ç/ > /d/ olsa da yazıda gösterilmez: Kıvanç'a aldığım kitabı bugün vereceğim. '

Nöbetleşme kavramı ile sözcükte görülen geçici ses değişmesi kastedilmektedir: avuç+u > avucu sözcüğünde /ç/ > /c/ değişimi anlaktır. Sözcüğün temelinde değişme söz konusu değildir.

Bu tip sözcüklerden sonra ünlüyle başlayan bir sözcük geldiğinde telaffuzda yine /ç/ > İd olur; ama bu durum yazıda gösterilmez: öç almak, avuç açmak gibi.

Tek heceli sözcükler de ise /ç/ > İd değişmesi kurallı değildir: kalem uç+u > kalem ucu, F/J|| ancak avuç iç+i > avuç içi, harç+a- > harcamak gibi. Yazımda tereddüt edildiği takdir- ' de yazım kılavuzuna başvurulmalıdır.

Sözcük Sonunda İti > İdi Nöbetleşmesi

Türkçede *ad, öd, yâd, şad* gibi birkaç sözcük dışında esasen **sözcük sonunda /d/ sesi bulunmaz. Bunların dışındaki kimi sözcüklerin sonundaki /t/ sesi, üzerine ek getirildiğinde /d/ olur.**

Tek heceli sözcüklerde:

kurt ■ u > kurdu, art+ı+n+a > ardına, dön+üncü >

İki veya daha fazla heceden oluşan sözcüklerde:

kanat+ı > kanadı, geçit+e > geçide, tokat+ı+n+ı > tokadını; ancak kanıt+ı > kanıtı, bulut+a > buluta, yanıt+ı > yanıtı vb.

Türkçede Arapça veya Farsçadan giren sözcüklerin sonundaki /d/ sesleri /t/ olarak yazılır ve okunur:

Nöbetleşme kavramı ile sözcükte görülen geçici ses değişmesi kastedilmektedir: avuç+u > avucu sözcüğünde /ç/ > /c/ değişimi anlaktır. Sözcüğün temelinde değişme söz konusu değildir.

kâğıd > kâğıt, Ahmed > Ahmet,

Özel adlar, ek geldiği zaman telaffuzda /d/ olsa da yazıda gösterilmez.

Bin üç yüz otuz doğumlu nüfusa kaydedilen on altı yaşındaki Ahmet'i, yirmi altı yaşında bin üç yüz otuz iki doğumlu bir kadınla evlendirmek icap etmişti

Sözcük Sonunda İpi > Ibl Nöbetleşmesi

Sözcük sonunda *İpi > Ibl* nöbetleşmesi, tek heceli sözcüklerin bir kısmı için söz konusudur: *ip+i > ipi, sap+ı > sapı* ancak *dip+i > dibi*.

Türkiye Türkçesinde sözcük sonunda Ibl sesi bulunmaz. Bundan dolayı alıntı sözcüklerin sonundaki Ibl > İpi olur: A. ta'kîb > takip, A. kitâb > kitap

Sözcük Sonunda *İki > İgi* Nöbetleşmesi

Türkçede iki ve daha fazla heceli isimlerin sonu /k/ ile bittiğinde ve isme ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde *İki > İgi* olur: *bilek+i+m > bileğim; ayak+a > ayağa vb.*

Bu kural fiiller için geçerli değildir: Akar su, bina çökecek vb.

Bu tip sözcükler, özel isim olarak kullanıldığında, telaffuzda kurala uyulsa da yazıda uyulmaz:

Faruk'u, Tarık'a

Doğu dillerinden Türkçeye giren sonu ünsüz+/g/ biçimindeki sözcüklerde *Igl*

• *İki* olur: *reng > renk, âheng > ahenk, ceng > cenk*. Ancak bunlara da ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde tekrar eski hallerine dönerler: *renk+i > rengi, ahenk+e*

• *ahenge vb.*

Ahlâk, hukuk, ittifak, müttefik, idrak, münafık* gibi alıntı sözcüklerin sonuna ünlüyle başlayan ek getirildiğinde /k/ > /g/ olmaz: *ahlâk+ı > ahlâkı, hukuk+a > hukuka vb.

Ünlü Daralması

Türkçede fiillere bir ek geldiği zaman temel olarak kök değişmez. Ancak birtakım eklerde geçici ünlü daralması görülür. Sonu /a/ veya /e/ ünlüsüyle biten fiillere -(l)yor eki geldiğinde bu ünlüler daralır: *başla-yor > başlıyor, okuma-yor > okumuyor*.

Sözlü dilde, -An, -ArAk, -AcAk, -Asi, Alim gibi ekler, /a/ veya /e/ ünlüsüyle biten fiillerle kullanıldığında araya gelen yardımcı /y/ sesinden ötürü *başlıyacak* (< *başla-y-acak*), *yolluyarak* (< *yolla-y-arak*), *tariyalım* (< *tara-y-alım*), *gelmiyen* (< *gel-me-y-en*) gibi geniş ünlüsü daraltılarak telaffuz edilebilmektedir. Ancak bu durum yazıda gösterilmez.

Dilimizde istisna olarak *de-* ve *ye-* fiillerinin ünlüleri, yukarıdaki gibi eklerle kullanıldığında daralır. Bu durum yazıda gösterilir: *de-yor > diyor, ye-y-ecek > yiyecek, de-y-esi > diyesi, ye-yelim > yiyelim, ye-y-ip > yiyip, ye-y-ince > yiyince vb.*

Aşk diyorlar en mukaddes hayale; / Ve sen de düşesin bu sonsuz hale...

Tek Heceli Sözcüklere Ek Geldiğinde Ünsüz Türemesi

Türkçede, Arapça hiss veya İngilizce full sözcüklerinde olduğu gibi ikiz ünsüz yoktur. Bu yüzden dilimize Arapçadan giren ve aslında sonunda ikiz ünsüz bulunan *his, af, hak, hat, had, zan* gibi sözcükler tek ünsüzle yazılır. Ancak bu tip sözcükler ünlüyle başlayan ek veya fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir.

his etmek > hissetmek; af+a uğramak >

İkinci Hecelerdeki Ünlülerin Düşmesi

Türkçede kurallı olmamakla birlikte *gönül, beyin, koyun (göğüs), göğüs, burun, alın, oğul, ağız, bağır* gibi sözcüklere ünlüyle başlayan ek geldiğinde ikinci hecedeki dar ünlüler (yani /ı/, /i/, /u/, /ü/) düşer: *gönül+ü+m > gönlüm, koyun+u+n+a > koynuna, burun+u > burnu vb.*

Dilimizde *çevir-* ve *devir-* fiillerinin edilgen biçimlerinde de aynı olay görülür: *devir- / devril-, çevir- / çevril-*. Ancak bu durum, *avuç, büyük, küçük, yanıt, çözüm, kömür, düğüm, geyik, buçuk, açık, soluk vb.* birçok sözcükte görülmez: *geyik+e > geyiğe, kamt+a > kanıta, düğüm+ü > düğümü, soluk+u+m > soluğum vb.*

Burun, koyun, omuz gibi sözcüklerle kurulan ikilemelere ek geldiğinde, **ünlü düşmesi görülmeyiz: *burun buruna gelmek, koyun koyuna yatmak, omuz omuza savaşmak vb.***

Konuşma dilinde, *içeri, dışarı, ileri, yukarı, ora, bura, şura* sözcükleri ek aldığında sondaki ünlü düşer: *içeri+de > içerde; dışarımdan > dışardan,*

Ancak yazı dilinde bu durum kesinlikle gösterilmez.

Bunlardan yalnızca *ilerimle-* > *ilerle-* fiili **istisna olarak yazı dilinde kullanılır.**

Türkçeye Arapçadan giren ve geldiği dilde ikinci hecesinde ünlü bulunmayan, ancak Türkçede telaffuz güçlüğünden dolayı ünlü türemesi görülen *ömür* « A. ömr), *şükür* « A. şükr), *akıl* « A. akl), *kayıt* « A. kayd), *devir* « A. devr), vb.

sözcükler ünlüyle başlayan ek veya ünlüyle başlayan bir yardımcı fiille kullanıldığında ikinci hecelerindeki türeme ünlüler düşer:

akıl+a > akla; ömür+ü+m > ömrüm, şükür etmek > şükretmek, kayıt olmak > kaydolmak; devir etmek

> devretmek, nakil+i > nakli vd.

İkinci hecesinde ünlü bulunmayan alıntı sözcükler özel isim olarak kullanıldığında hangi eki alırsa alsın ünlü düşmesi yazıda gösterilmez:

Ömür sözcüğü “ömür+ü tükendi > ömrü tükendi” olur; ancak “Ömür’ü gördüm.” örneğindeki gibi özel isim olarak kullanılırsa /ü/ sesi düşmez.

Kendimizi Sınayalım

1) Aşağıdakilerin hangisinde büyük harf kullanılmamasından kaynaklanan yazım yanlışı vardır?

- a) Güney sahillerimiz yine her yıl olduğu gibi Alman, Rus, İngiliz turistlerle dolup taşıyor.
- b) Türk milleti Kurtuluş savaşı yıllarında yedi düvele karşı büyük mücadeleler vermiş ve bunda da başarılı olmuştur.
- c) Çocuklar, eve nereden geldiği belli olmayan yavru kediye bayılmış, hatta ona Haylaz diye ad koymuşlardı.
- d) 19 Mayıs 1919 ulu önder Atatürk’ün gençliğe bayram olarak hediye ettiği tarihtir.
- e) Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilen kanunlar, yetkili kişilerce başvurulması halinde Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa’ya uygunluk yönünden denetlenirler.

2) Aşağıdakilerin hangisinde pekiştirme sıfatının yazımı yanlıştır?

- a. Bütün gün uğraşıp didindim; ama bir sonuç alamadım.
- b. Ben bütün çiçekleri severim. Pembe gülün yeri benim gönlümde başkadır. Hele pes pembe olursa benim için yeri daha da başkadır.
- c. Yağmurdan dolayı çamur deryasına dönen sokaklarda pantolonum battı.
- d. Kapıdan çıkar çıkmaz komşuların inceleyici bakışlarıyla karşılaşmak hoş değil.
- e. Yapılacak işler böylesine yığılmış iken ikide bir gezmelere gitmek de neyin nesi?

3) Aşağıdakilerin hangisinde *ki* sözü yanlış yazılmıştır?

- a. Beklenmedik işin çıktı, anladık; ne var ki biz de burada seni bekleye bekleye harap olduk!
- b. Mademki bu işler yarına kadar bitmeli, o halde herkes bu gece burada, tamam mı?
- c. Yolculuğa çıkılacak saat belli, öyleyse ne diye geç kalınırki?
- d. Dün akşamki kötü bir haber alınca vaktin geç olmasına bakmadan yola koyulmuş.
- e. Bütün gece boşu boşuna sizi beklemişler, belki gelirsiniz diye ümit etmişler.

4) Aşağıdakilerin hangisinde *ki* bağlacının yazımı yanlıştır?

- a. Gerçek demokrasilerde güçler ayrılığı ilkesi hâkim olmalıdır ki iktidarın hukuk dışı yollara başvurma engellenebilsin.
- b. Dünkü yeni yetme gelmiş, bugün bana akıl öğretmeye kalkıyor? Hele dur, biraz büyü, oku, öğren; ondan sonra akıl sat!
- c. Geçmişteki hatalardan ders alınabiliyorsa, olanlar için üzülmeye hacet yok.
- d. Ee ne demişler: Evdeki hesap çarşıya uymaz. Kardeşim, ayağını yorganına göre uzatki sonra sen rahat edesin!
- e. Nihayet diplomayı alıyorum. İçim öyle sevinçle dolu, yüreğim öyle kıpır kıpır ki sanki içimde bir güvercin kanat çırpıyor.

5) Aşağıdakilerin hangisinde düzeltme işaretinin kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açmaktadır?

- a. Çocuklar, “Ders çalışacağız.” diye beni kandırıp sinemaya kaçmış. Zamane çocukları işte!
- b. Babam dün Akif Amcamı ziyarete gitti, Akif Amcam ise babamdan habersiz bize geldi.
- c. Yıllarca süregelen davamızda hakim nihayet bugün kararı açıklayacak.
- d. Yarın erkenden seyahatimiz başlıyor; haydi evladım yatağa!
- e. Yarın düğünümüz var. Misafirlere meyvenin ve sebzenin en tazesini ikram etmek için babamlar sebze haline gittiler.

6) Aşağıdakilerin hangisinde /k/ > /ğ/ nöbetleşmesi görülür?

- a. Gençler arasında kitap okuma oranının düşmesi, bilgisayarların olumsuz etkileri arasında gösterilebilir.
- b. Dondurma almaya parası olmayan küçüğün avucuna iki lira koyduğunda, o minik gözlerinde beliren mutluluğu asla unutmayacağım.
- c. Bugün günlerden Perşembe. Yarın Cuma. Çok şükür, öbürkü gün tatil başlıyor. Nihayet uzun kışın yorucu ve sıkıcı etkisinden kurtuluyorum.
- d. Hastalanmaya gör. Doktor, ilaç, hastane derken insanın doğrusu ya anası ağlıyor, arkadaş!
- e. Gün boyu uyumayan bebek, akşam babası gelip de onu arabayla gezdirmek için arabaya bindirince anında gözlerini kapamıştı.

7) Aşağıdakilerin hangisinde /k/ > /ğ/ nöbetleşmesinden kaynaklanan yazım yanlışı vardır?

- a) Umudu da umutsuzluğu da yaşadım; ancak hiçbir zaman yılgınlığa kapılmadım.
- b) Bugüne kadarki tecrübelerime dayanarak diyebilirim ki, çalışan er veya geç başarıya ulaşıyor.
- c) Kimseye kötülük etmeyin, hatta kimse için kötülük istemeyin bile. Kötülüğün dönüp dolaşıp size veya bir yakınınıza, sevdiğinize gelebileceğini unutmayın.
- d) Günler ne çabuk geçiyor yahu! Bir bakıyorsunuz Pazartesi, bir bakıyorsunuz Cuma olmuş. Ama giden gün ömürden gitmiş. İnsan bunun farkında değil.
- e) Yıllar sonra lise arkadaşlarımızla buluştuk. Kimler gelmemişti ki? Lisedeyken en samimi arkadaşımı, Haluğu orada gördüm.

8) Aşağıdakilerin hangisinde ünlü daralmasından kaynaklanan yazım yanlışı yapılmıştır?

- a) “Size gelmiyeceğim!” diyorum; boşuna ısrar etme ne olur!
- b) Artık gezmeyi bırakıyor ve çalışmaya başlıyorum.
- c) Yarın başlayacağın yeni işinde, sana başarı ve sebat diliyorum.
- d) “Gel, kim olursan ol, yine gel!” demiş Mevlâna.
- e) Çok şükür, bu iş de bitti; ama gerçekten çok çabaladım.

9-Aşağıdakilerin hangisinde ünlü daralmasından kaynaklanan yazım yanlışı yapılmıştır?

- a) Bana öyle geliyor ki yakın gelecekte basılı kitap tamamen ortadan kalkacak.
- b) Gençler sanıyorlar ki ana babaları hep yanlarında olacak, kendileri ise çalışmıyarak, çabalamıyarak gönüllerince yaşayacaklar.
- c) Hadi sofraya buyurun! Meyve ve sebzelerimizin hepsi kendi bahçemizden. Hepsi organik.
- d) Kadının çalışma dünyasına katılmasına kesinlikle evet diyorum! Ancak yine de minicik yavruların sabahın köründe servis arabalarıyla kreşlere, anaokullarına taşınmasına insanın içi yaniyor.
- e) Ne yesem yarıyor. Kimileri var benim yediğimin on katını yiyor, yine de kilo falan almıyor. Öylelerine öyle imreniyorum ki!

10. Aşağıdakilerin hangisinde ünlü düşmesinden kaynaklanan yazım yanlışı yapılmıştır?

- a) Şükürler olsun, selden önce bütün çalışmalar kayıt altına alınmış!
- b) Bu işi niçin ona teklif etmiyorsunuz?
- c) Fikir eserlerinin de telif kanuna tabi kılınması şarttır.
- d) Bütün gün halk âşıklarının saz çalmalarını hayran hayran seyir ettik.
- e) Bir ömür çalışıp da elde ettiklerimizi kısa vakit içinde yitirmemiz çok hazin!

CEVAPLAR

1 B - 2 B - 3 C - 4 D - 5 C - 6 B - 7 E - 8 A - 9 B - 10 D

ÜNİTE 4

Bir duygunun ya da düşüncenin yazı ile anlatılmasına **yazılı anlatım** denir genel kabul görmüş **yazılı anlatım türlerini iki ana başlık altında toplamak mümkündür:**

1. **Düşünce yazıları** (bilgilendirici, öğretici, bilgi verici, düşünsel)
2. **Sanatsal yazılar** (yazınsal, kurgusal, edebî). Ayrıca her küme içinde yazının amacı, yazının uzunluğu, kısalığı, dilin kullanımı bakımından belli kural ve ölçülere bağlı kalınan türler vardır.

DÜŞÜNCE YAZILARI

İnsanları, bir konu üzerinde düşündürmeyi, tartıştırmayı, bu yolla gerçeklere ulaştırmayı amaçlayan yazı türlerine **düşünce yazılan** denir.

Düşünce yazıları sanatsal boyutlu yazılar değildir; bir gözlem, deneyim ya da araştırmaya dayalı yazılardır. Genelde sözcüklerin ilk anlamlarıyla oluşturulan düşünce yazılarında, okurda bıraktığı izlenimin kişiden kişiye değişmeyeceği varsayılır.

Türk edebiyatında Batılı anlamda düşünce yazılarının ortaya çıkışı Tanzimat'la birliktedir. Düşünce yazılarında bilgi vermek, kanıtlamak ve izlenimleri yansıtmak amaçlandığı için açıklayıcı, tartışmacı ya da betimleyici anlatım biçimlerinden yararlanılabilir.

MAKALE

Açıklamaya ve bilgi vermeye dayalı anlatım türlerinden biri olan makalenin konu sınırlaması yoktur. Yazar dilediği konuyu seçer.

Bir düşünce yazısı olan makale, genellikle canlılığını anlatımın yalınlığından, yoğunluğundan alır. Sözcüklerin mecaz anlamlarından çok **gerçek anlamları** tercih edilir. **Makalede önemli olan, düşüncelerin birbirini bütünüleyen ve örüntüleyen bir düzen içinde verilmesidir**

Makale yazarı hangi konuda yazarsa yazsın okurlarının düzeyine uygun yazmalıdır. Makalesini okunabilir ve inandırıcı kılmanın yollarını düşünmelidir. Bu amaçla makalesinde öne sürdüğü görüş ve düşüncesini kanıtlamak için **karşılaştırmalardan, sayısal verilerden, farklı örneklerden, alıntılardan** yararlanabilir.

Makale giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir plan içinde yazılır. Bu bölümler arasında kesin bir çizgi olmamakla beraber bölümler arasında geçişlerin birbiri ile ilgili ve aşamalı olması beklenir. Yazının girişinde, öne sürülen düşünce açık ve okurun ilgisini çekecek biçimde ortaya konmalıdır. **Dili anlaşılır nitelikte, ele aldığı görüş ya da düşünce güçlü ve ilgi çekici olmalıdır.**

Gelişme bölümü makalede ele alınan görüş ya da düşüncenin açıklandığı, ayrıntılı olarak ele alındığı bölümdür. Bu bölümde yazar, düşüncüyü geliştirme yollarından, konunun niteliğine uygun örneklerden, karşılaştırmalardan, alıntılardan yararlanarak makaleye **nesnellik** kazandırabilir. Sonuç bölümünde de gelişme bölümünde yapılan ayrıntılı açıklamaların ışığında bir yargıya varılır.

Makale türünde yazarken şu noktalara dikkat edilmelidir:

- **Makalede ele alınan konu bilimsel bir tarzda işlenmelidir.**
 - **Yazar savunduğu düşüncüyü açık olarak yazmalı, dolaylı anlatımlara ve söz oyunlarına yer vermemelidir,**
 - **Yazar savunduğu düşüncüyü kanıtlayıcı belgelerden, örneklerden yararlanmalıdır,**
 - **Makalede yazar, konuya tarafsız bir gözle yaklaşmalı, öznel görüşlerden sakınılmak ve nesnellik ön planda olmalıdır,**
 - **Makalede üçüncü tekil anlatım kullanılmalıdır,**
 - **Makalede düşünceler planlı olarak sunulmalı ve sonuç bölümünde bir yargıya varılmalıdır,**
- Makale, **gazetecilikle doğmuş, gazetecilikle birlikte gelişmiş bir yazı türüdür, Makale türü, ilk özel gazete olan Tercüman-ı Ahvalde fînâsi'nin yazmaya başladığı makalelerle Türk basınına girmiştir,**

Edebiyatımızda makale yazmayı uğraş edinen yazarlar arasında fiinasi'den başka yazarlar da bulunmaktadır: Ziya Paşa, Namık Kemal, Ali Sua- vi, Ahmet Mithat, Ziya Gökalp, Yakup Kadri, Refik Halid Karay, Falih Rıfkı Atay, Nadir Nadi, Erol Güngör, Zekeriya Sertel, fikri Kaya, Vedat Nedim, Hıfı Topuz, Doğan Hızlan, Emre Kongar, Füsün Akatlı, Berna Moran, Cevat Çapan, Hüseyin Hatemi, Nevzat Yalçıntaş gazete makaleleriyle dikkat çeken isimler arasında sayılabilir,

Aşağıdaki örnekte bilimsel bir dergide yayımlanan belgesel tiyatro ile ilgili bir makaleden kısa bir bölüm yer almaktadır,

Günümüzde Belgesel Tiyatro Anlayışının Önemi

Hülya Nutku

(...) Belgesel oyunlar tarihsel malzemeye dayanan oyunlardır ve tarihe dönüp malzemelerini oradan alır. **Bernard Shaw** parodik bir yaklaşımla “**Tarihten hiçbir şey öğrenemeyeceğimizi yine tarihten öğreniriz**” der. Çağımızın önemli yazar ve yönetmenlerinden **Heiner Müller** için tarih, “insanlara yapılan haksızlığın içinde oluşur. Başka türlü tarih asla gerçekleşmez. “

Belgesel oyunlarda düşünsel boyut genişlemesine işlenirken, psikolojik boyut derinlemesine irdelenir.

Tarihin güncelleştirilmesi sonucunda sağlıklı bir şimdi kavramına ulaşılır. **Croce** “**Her tarihi yargının altındaki pratik gerçekler bütün tarihe ‘çağdaş tarih ’ karakteri verir**”, der.

Tarihsel oyunlar tiyatrodan bir döneme tanıklık etmemizi sağlarken belgesel oyunlar yalnızca tanıklıkla yetinmez, olaylara ilişkin veriye dayanarak kanıtlamaya çabalar. **Tarihsel oyunlar için en uygun tanımlamayı Herbert Lindenberger, Historical Drama (Tarihsel Dram) adlı yapıtında yapmıştır. “Tarihsel Dramda, dram sözcüğü tarihin gerçekliğini soruştururken, tarih sözcüğü de dramın düşselliğini sınırlar.**

Peter Weiss “Belgesel tiyatro buluş ve kurmacadan uzaktır”, dese de birer sanat yapıtı olma özelliği taşır ama temel gereği politik özünde yatar.

Fıkra

Fıkra sözcüğü, **Türkçede iki tür anlatıyı karşılar.** Bunlardan ilki ince anlamlı, güldürme amacı güden kısa öykülerdir.

Edebiyatımızda bu tip fıkraların en bilinenleri Nasrettin Hoca, Bektaşî, Bekri Mustafa ve İncili Çavuş fıkralarıdır.

Fıkra sözcüğünün bir anlatı türü olarak **ikinci anlamı**, gazete ya da dergilerde yayımlanan, belgelendirme ve kanıtlama gereği duyulmadan günlük olayları, ülke sorunlarını veya yazarın bir konu hakkındaki görüşlerini çeşitli yönlerden inceleyen ve yorumlayan kısa yazılardır

Bu tür fıkralar günümüzde köşe yazısı olarak da tanımlanmaktadır.

Makaleye göre daha kısa ve daha yoğun bir anlatı olan fıkraların, bilimsel bir gerçeği ortaya koyma gibi bir iddiası yoktur. **Öznel** bir anlatımı vardır.

Fıkralar yapı bakımından makalelere benzer. **Bu tür yazılar da üç bölümden oluşur:** Konunun ya da bir görüşün ortaya konulduğu **giriş bölümü**, girişte ele alınan konunun ya da görüşün düşünceyi geliştirme yollarından yararlanarak ilgi çekici biçimde ele alındığı **gelişme bölümü** ve yazarın konuyu etkileyici bir biçimde bir sonuca ya da yargıya bağladığı **sonuç bölümü**.

Fıkra türünde yazarken şu noktalara dikkat edilmelidir:

- Güncel bir konu seçilmelidir.
- Seçilen konu ilgi çekici olmalıdır.
- Yazar düşüncelerini çok ayrıntıya inmeden yalın ve etkili bir dille kaleme almalıdır.

Türk edebiyatında gazete fıkraçılığı, 19. yüzyılda gazetenin ortaya çıkışıyla başlamıştır.

Türk edebiyatında, Ahmet Rasim, Refik Halit Karay, Ahmet Haşim, Falih Rıfkı Atay, Yaşar Nabi Nayır, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Burhan Felek, Hasan Ali Yücel diğer yazı türlerinin yanı sıra fıkraları ile de tanınmış isimlerdir. Günümüzde Can Dündar, Yılmaz Özdil, Ülkü Tamer, Fehmi Kuru,

Taha Akyol, Yavuz Gökmen, Oktay Ekşi, yazılar yazmaktadırlar.

Emre Kongar gibi isimler farklı gazetelerde bu türde

Genç Yazarlara

Ülkü Tamer

Genç bir yazarla karşılaşmak bana büyük mutluluk veren olaylardan biri olmuştur.

Dilerseniz, genç yazarlara önerilerimi burada da özetleyeyim.

Önce **Nicanor Parra'nın** bir şiirini aktarayım:

GENÇ ŞAİRLER

Nasıl isterseniz öyle yazın

Nasıl anlatırsanız anlatın

Öyle çok kan aktı ki köprülerin altından

İnanmak yerinde değil

Tek yolun doğru yol olduğuna.

Şiirde her şeye izin var.

Ama unutmayın temel koşulu:

Bir şeylerle dolmalı boş sayfalar.

Parra'ya katılıyorum. **Benim de ilk önerim** bu olacak. **Yazacaksınız.** Boş sayfaları dolduracaksınız.

ABD'li romancı Thomas Wolfe sokak duvarlarına bile kömürle yazarmış. Yazın. Sonradan çöpe atacağınızı bilseniz bile. **“Boşa yazmak” bile size öyle şeyler kazandırır ki...**

Eleştiri

Eleştiri sözcüğü, tenkit ile eş anlamlıdır ve Fransızcadaki yargılamak anlamına gelen **“critique”** teriminin karşılığıdır.

Eleştiri terimi kimi zaman sanatın yahut **edebiyatın incelenmesi, tartışılması, değerlendirilmesi, yargılanması** olarak kullanılırken kimi zaman da **edebî bir eser ya da sanat eseri üzerine verilen hükümdür**. **Yazılı anlatım türü olarak eleştiri**, bir sanat eserini çeşitli yönleri ile inceleyip açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazılardır.

Eleştirinin **temel sorumluluğu eser hakkında bilgilendirmektir**.

Bir eleştirmenden beklenen, bir eseri eleştirirken olabildiğince **öznellikten uzak durması ve eseri belirli ölçütlere göre bir amaç doğrultusunda değerlendirip yazmasıdır**. Eleştiri türlerinin çeşitliliği, düşünce sistemlerinin çeşitliliği ile doğrudan ilişkilidir.

genel olarak eleştiri türlerini şöyle sınıflandırmaktadır:

- **Sanatçıya dönük eleştiri**; eleştirmenin değerlendirmek için ele aldığı yapıtı özellikle sanatçının varlığını ölçü alarak yapmasıdır.
- **Yapıta dönük eleştiri**; eleştirmenin bakış açısının sanatçıya değil de yapıtına yönelik olduğu eleştiridir. Bu tür eleştiride tek ölçüt okura sunulmuş yapıttır. **Eleştirmen, konunun ele almış biçimi, yapıttaki anlatım biçimi, dilin kullanımı gibi noktaların işlenişi** üzerinde durur. **Nesnel eleştiri ve dil bilimsel eleştiri** bu tür eleştirinin çeşitleridir.
- **Okura dönük eleştiri**; eleştirmenin yapıtı değerlendirmekten çok, yapıtın bir okur olarak kendisi üzerindeki etkilerini değerlendirdiği eleştiridir. Bu tür eleştiri, deneme havasındadır ve öznelir.
- **Topluma dönük eleştiri**; eleştirmenin değerlendirme yapacağı yapıtın ortaya konduğu dönemdeki toplumsal ve tarihsel özelliklerin yapıta etkileri gözlenir. **Çözümleyici eleştiri**; yukarıda açıklanan eleştiri türlerinin yetersiz görülmesi üzerine kimi eleştirmenler, yapıtı çok yönlü inceleme yoluna gitmişlerdir. Bu türde eleştirmen, gerektiğinde öznel, nesnel ya da toplumcu bir bakışla yapıta yaklaşabileceğini savunur

Eleştiri türünde yazarken şu noktalara dikkat edilmelidir:

- **Düşünsel bir plan** hazırlanmalıdır.
- **Yapıt ile ilgili yargılar, yapıttan örneklerle dayandırılarak sunulmalıdır.**
- **Eleştiride öznellikten kaçınılmalı, peşin yargılara yer verilmemelidir.**
- **Yargılar, kırıcı ve yıkıcı değil; yapıcı ve yol gösterici olmalıdır.**
- **Eleştiri yazılarında düşünceyi geliştirme yollarından uygun olan kullanılabilir.**
- **Temel anlatım biçimlerinden açıklayıcı ve tartışmacı anlatım kullanılabilir.**

- Eleştirmen düşüncelerini yalın, duru ve anlaşılır bir biçimde ifade etmelidir.

Türk edebiyatının klasik dönemi olarak adlandırılan 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki sürecinde şiir önemli bir yer tuttuğu için bütün edebî türler şiirle ilgili kurallar çerçevesinde gelişmiştir.

*Eleştirinin kendine özgü kuralları olan bir anlatım türü olarak benimsenmesinin **Tanzimat dönemiyle başladığını** görmekteyiz.*

Tanzimat dönemi edebiyatçılarından **fiinasi**, **Namık Kemal** ve **Ziya Paşa** bu türün öncüleridir. *Bu dönemde yapılan eleştiri anlayışı “**eskinin reddi, yeninin yaratılması**” üzerine kuruludur*

. Bu dönemde Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Beşir Fuad, Mizancı Murat eleştiri türünde yazıları ve eserleri ile dikkat çekmiştir

Servet-i Fünun döneminde Halid Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret gibi isimler eleştiri türünde yazılar yazmışlardır.

*Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında eleştirmenliğiyle ön plana çıkan ve öznel eleştiri anlayışıyla dikkat çeken ilk isim olan **Nurullah Ataç**, eleştiri üzerine görüşleriyle de eleştirinin bağımsız bir tür olması konusunda önemli katkılar sağlamıştır. **Nurullah Ataç’tan sonra eleştiri üzerine kuramsal anlamda yazı yazan bir ikinci isim Mehmet Kaplan** olmuştur.*

*Ataç’ın öznel eleştiri örneklerine **karşın** Mehmet Fuat ve Suut Kemal **nesnel özellikte eleştiriler** yazmışlardır.*

*Bu dönemde İnkılâp edebiyatı, Milli edebiyat ve eski-yeni çatışması dönem **eleştirilerinin temel konusunu oluşturmuştur.***

1960 sonrası Türk edebiyatında eleştiriye baktığımızda eleştiri türlerinin çeşitlendiği görülür.

Bu türler; izlenimci eleştiri, nesnel eleştiri, akademik eleştiri, toplumcu gerçekçi eleştirinin yanı sıra 1980 sonrasında yapısalcı eleştiri, gösterge bilimsel eleştiri, dil bilimsel eleştiri ve 1990 sonrasında da **post modern eleştiri** olarak gruplandırılabilir.

*Nesnel eleştiriye uygulamaya çalışanların başında **Hüseyin Contürk** gelmektedir. Tahir Alangu, Vedat Günyol, Metin And ve Nurullah Berk de yine nesnel eleştiri yazarları arasındadır. **Bu türde hatırlanması gereken isimler arasına** Berna Moran, Akşit Göktürk, Tahsin Yücel, Yıldız Ecevit, Gürsel Aytaç, Ahmet Oktay, Mehmet H. Doğan gibi isimleri de katmak gerekir*

Aşağıdaki örnek, hem yapıta hem de yazara dönük öznel, izlenimci bir eleştirinin temel özelliklerini yansıtmaktadır,

Aşk-ı Memnu

*Aşk-ı Memnu, **Halit Ziya’nın** en başarılı romanı. On dokuzuncu yüzyılın sonunda yazılmış, ilk baskısı 1900’de yapılmış. Bence ilk gerçek Türk romanı. **Nedeni** belli: Aradan seksen yılı aşkın bir süre geçtiği halde bugün de zevkle okunmakta. Zamanın yıkıcı gücüne dayanmayı başarabilmiş beş on Türk romanından biri. **Şemsettin Sami’nin 1872’de yayımlanan Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat’ı sadece tarihsel açıdan bir ilk roman.** Oysa **Aşk-ı Memnu, yaşamasını sürdüren ilk Türk romanı. Tarih açısından değil, edebiyat açısından ilk Türk romanı.***

*Romancılarımız romanlarında kadın tiplerini incelemeye pek yanaşmazlar; Oysa Halit Ziya, **Firdevs Hanım ’ı olsun, Bihter’i olsun, birbirini kovalayan olaylar içinde, çok yakından izlemekte ve onlardaki değişimi günlük gerçeklere, kişiler arası ilişkilere bağlayarak, şaşırtıcı bir ustalıklarla anlatmaktadır.** Ne var ki Nihal için aynı şeyi söylemek zor. Nihal’de romancının kendini zorladığı, yaşamla pek ilişkisi olmayan bir tipi günlük gerçekler ve ilişkiler dışında yaşatıp geliştirmeye çalıştığı görülür. Bunun için de **Nihal okurda yaşamıyor.***

Deneme

*Herhangi bir konuyu yeni ve kişisel görüşlerle ele alarak etkili bir anlatımla sunan düzyazılara **deneme** denir. Deneme, okuyucuyu düşündürmeyi amaç edinmesi nedeniyle makale ve fıkra gibi düşünsel boyutları olan bir yazı türüdür. Ancak **belirli bir düşünceyi benimsetmeye çalışmaması** nedeniyle **fıkradan**; belgelere, tanıklara yer verme zorunluluğu olmaması açısından da **makaleden**; belirli bir sonuç ve yargıya varmama yönüyle de **eleştiriden** ayrı bir özellik taşır.*

Öte yandan deneme yazılarında, anı ya da günlük türünde rastlanan bir içtenlik ve gelişigüzellik havası vardır. **Her konuda yazılabilmesi, deneme türünün en belirgin özelliği** olarak görülebilir. Deneme türünde yazarken denemenin dikkat edilmesi gereken ayırt edici özelliklerini şöyle sıralayabiliriz

- Her türlü konuda deneme yazılabilir,
- Anlatımda öznellik egemendir.
- Anlatılanların kanıtlanmasına, belgelere dayandırılmasına gerek yoktur.
- Bilgi vermekten çok düşündürme amacı güder.
- Özgün söyleyişlere yer verilir.
- İroniden geniş ölçüde yararlanır.
- Anlatılanlar iç konuşma tekniğiyle verilir.
- Senli benli ve içtenlikli bir dil kullanılır.
- Düşünceler kesin yargılara bağlanmaya çalışılmaz; okurun dolaylı olarak sonuca varması amaçlanır.

Ele aldığı konulara göre denemeleri **klasik deneme, edebî deneme, felsefî deneme, eleştirel deneme** olarak dört başlık altında

Klasik deneme; yazarın konuyu hoşça vakit geçirtme amacıyla kaleme aldığı izlenimi veren içten bir söyleyişin hâkim olduğu deneme türüdür.

Edebî deneme, edebiyat üzerine konularda yazılan denemelerdir. Bu tür denemelerde düşünce edebî boyutlar içinde geliştirilir, ele alınan edebî konuya değişik açılardan bakılarak okura yeni kapılar aralanır.

Felsefî deneme, yazarın doğru ve aydınlığı bulma adına yazdığı, insanı düşünmeye yönlendirmeye çalıştığı denemelerdir. **Bu tür denemelerde düşünce ön plandadır.**

Eleştirel deneme ise bir konunun **iyi ya da kötü yanlarını ele alan denemedir**. Eğer eleştirel denemede yazar özellikle kendi bakış açısı ve deneyimleri sonucunda elde ettiği saptamalardan yola çıkarak deneyimlerini okurla paylaşıyorsa buna **izlenimsel eleştirel deneme** denmektedir.

Batı edebiyatında en tanınmış deneme yazarları **Fransız edebiyatında, bu türün kurucusu sayılan Montaigne, İngiliz edebiyatında Bacon'dur.**

Deneme 19. yüzyılın başlarında edebiyat dergilerinin önemli bir türü haline gelmiştir. Bu yüzyılda deneme, sanat ve edebiyat konularına yönelik eleştiri içeren bir tür olmuştur.

Türk edebiyatında Ahmet Rasim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Suut Kemal Yetkin, Nermi Uygur, Mehmet Fuat, Melih Cevdet Anday, Salah Bırsel, Vedat Günyol, İsmet Özel, Nazan Bekiroğlu, Hilmi Yavuz, Murat Belge, Sezai Karakoç gibi isimler; sanat, edebiyat, **psikoloji, felsefe, din, hayat vs konularda deneme örnekleri vermiş yazarlarımızdan bazılarıdır.**

Adların insan varoluşundaki yeri, değeri hiçbir şeye benzemez.

Görünüşte pek bir varlığı, ağırlığı, önemi yokmuş gibi gelir adların. Ama **bir şeyin önemi, doldurduğu uzayla ölçülemez.** Tümüyle insan dünyasının kendisi evrenin kaçta kaç? Bilime, tekniğe, daha da başka insan yaratılarına gelince, işte bunların hiç biri adlandırma olmadan gerçekleşemez. Bilimin de tekniğin de, **insanla ilgili başarı diye ne varsa her şeyin vazgeçilmez koşuludur dil...**

Adlandırma ,insanı insan yapan etmendir.

Söyleşi/Sohbet

Söyleşi, yazarın kendi eğilimleri doğrultusunda seçtiği herhangi bir konu hakkındaki görüşlerini, konuşma doğallığı içinde anlatan düşünce yazıdır. bu türde düşünceler karşılıklı konuşma havası içinde kaleme alınır ve konusu da genellikle günlük sanat olaylarıdır. Söyleşi türünde yazanlar, bir konu üzerinde kendi düşüncelerini dile getirirken başkalarının aynı konu üzerinde farklı görüşleri olabileceğini göz önünde bulundurarak yazarlar.

Konuşma doğallığı içinde yazıldığı için söyleşi türünde yazar, devrik cümlelere bolca yer verir ve

konuya ilişkin okura sorular sorar, şiiirlerden, atasözlerinden, deyimlerden, özdeyişlerden yararlanır.

Genellikle üç beş sayfa yazılan bu türün örnekleri,gazete ve dergilerde yayımlanır.

Söyleşi türünde yazarken bu yazı türünün dikkat edilmesi gereken ayırt edici özelliklerini şöyle sıralayabiliriz

- *Metin içinde sorulu cevaplı anlatımdan yararlanılarak konuşma havası yaratılır.*
- *Sıkça devrik cümlelere rastlanır.*
- *Anlatımında içtenlik, yalınlık, duruluk egemendir.*
- *Genellikle günlük sanat olaylarını ele alır.*
- *Konu genel ve yüzeysel olarak ele alınır.*
- *Öznel bir anlatım vardır.*
- *Anlatılanları kanıtlama çabası yoktur.*

Bu tür bazı edebiyat araştırmacıları tarafından bir anlatım türünden çok, anlatım biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de söyleşi türü zaman zaman deneme ile karıştırılmaktadır.

Söyleşi denemeye göre daha uzun yazılardır.

Söyleşinin edebiyatımızdaki temsilcileri arasında Ahmet Rasim, Ercüment Ekrem, Peyami Safa, Su- ut Kemal Yetkin, Nurullah Ataç, Melih Cevdet Anday ve Şevket Rado'yu anabiliriz.

Röportaj

Röportaj sözcüğünün kökeni, Latince **'toplamak', 'getirmek'** anlamlarında kullanılan reportare fiiline dayanır. Türkçeye, Fransızca **"reportage"** isminden geçmiştir.

Röportaj yerine **"mülakat, görüşme"** terimleri de kullanılmaktadır.

Röportaj türünde görüşme tekniğinden yararlanarak bir yeri, bir yapıtı ya da bir kişiyi tanıtmak için sorular hazırlanır.

Ele aldığı konulara değişik açılardan yaklaşması, düşünceye dayalı bir planlı bir anlatım türü olması, röportajı yapanın bilgi birikimini, deneyimini ortaya koyarak gerçeği saptırmayacak ölçüde öznel olması gibi yönleriyle de **nesnel bir anlatım taşıyan habere** ayrılır.

Röportajı habere ayıran ve onu edebî bir tür olarak gören Yaşar Kemal konuya ilişkin görüşlerini şöyle dile getirir:

"... .Röportaj bir edebiyat sayılabilir mi? röportaj bal gibi edebiyattır. Onu habere ayıran nitelik, onun edebiyat gücüdür. Haber,bir taşımadır.

Türk edebiyatında 20. yüzyılın başlarında ün kazanmış yazar ve şairlerle gerçekleştirilen görüşmeler biçiminde ortaya çıkmıştır. Günümüzdeki **şekliyle ilk röportaj örnekleri Ruşen Eşref Ünaydın'ın Atatürk'ü dünyaya ve Türkiye'ye tanıtan ilk görüşme niteliği taşıdığı söylenen 'Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülakat'tir.**

Ruşen Eşref Ünaydın yanı sıra Hikmet Feridun Es, Mustafa Baydar, Yaşar Nabi Nayır, Mehmet Şeyda, Yaşar Kemal, Fikret Otyam, Mustafa Ekmekçi, Leyla Umar'ı da bu türün temsilcileri olarak anabiliriz.

Aşağıda Bizim Anadolu Gazetesi için Birol Uzunmehmetoğlu'nun Buket Uzuner ile gerçekleştirdikleri röportajdan bazı bölümler yer almaktadır.

Yazarlığa geçiş döneminde kimler sizi yüreklendirdi? Hayatınızda önemli yer tutan yazarlar varmı?

Buket Uzuner: *En başta ve ilk olarak annem! daha sonra benim yazarlığımı etkilemiş yazarlardan biri olan **John Berger**; "İlk hikâyeciler, göklerdeki yıldızlara ad veren atalarımızdır" der. Bana edebiyat konusunda destek veren kişiler arasında **annemden sonra Atilla İlhan gelir.** bizlere on sekizli yaşlarda ne okumamız ve ne okumamamız gerektiğini öğretti. O yaşlarda gençlerin çok gereksindiği prototip*

*Sonra **Sevgi Soysal** var hayatımda. Sevgi, bir yaşam oburuydu, hem anne, eş, aşık, yazar hem yetişkin hem çocuk olmak istiyordu ve bütün zorluklara rağmen kısacık yaşamında (40 yaşında meme kanserinden gitti) bunları da yaşadı.*

***Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanı** o yaşta beni sarsmıştı. Kendi '**Gümüş Yaz-Gümüş Kız**' adlı*

kitabımı, “yazmaya başladığım ilk yıllarda hem yazarlığı hem de kişiliğiyle beni etkileyen, şehir romantikliği, ironik dili, öz-alaycılığı, umut zenginliği ve yaşam oburluğuyla bana aynı edebî kandan geldiğimi düşündürten, giderken geride kendi kitabını bırakmadığı için uzun yıllar yas tuttuğum ve bir bakıma bu kitabın oluşmasına da böylece neden olan Sevgi Soysal’a hep sevgiyle...” diye ona ithaf ettim.

‘Kumral Ada-Mavi Tuna’ romanım da Attila İlhan’a ithaftır.

Yaşar Kemal’in ‘İnce Memed’i, Nazım Hikmet’in ‘Memleketimden İnsan Manzaraları’, Oğuz Atay -o sıralarda dışlanan- ‘Tutunamayanlar’ı ve Bertolt Brecht’in oyunları, beni beslemiştir.

Üzerinde çalıştığınız yeni bir kitabınız var mı?

Buket Uzuner: Bir yıldır **Yolda** adlı bir hikâye kitabı yazıyorum. Bütün hikâyeleri seyahat araçlarında geçen bir gezi kitabı bu.

Gezi Yazısı

Yazarın gözlem ve bilgiye dayalı olarak, gezip gördüğü yerleri çeşitli yönleriyle, özenli bir anlatımla yansıttığı yazıya **gezi yazısı** denir. Gezi yazısı, insanoğlunun yaşadığı yerin dışında farklı yerler görme isteğinin bir ürünüdür. Gezi yazıları edebiyatın yanı sıra tarihin, sosyolojinin, antropolojinin, ekonominin, coğrafyanın ve bilimin de ilgi alanına giren bir türdür.

Türk edebiyatında **gezi yazısı için seyahat, gezi yazılarının yer aldığı esere de seyahatname terimi** kullanılmaktaydı.

gezi yazıları okuyanların ilgisini çekecek, onların beğeni duygusunu, gezip görme arzusunu karşılayacak akıcı, etkileyici bir anlatımla kaleme alınmalıdır. Bir anlamda **gezi yazıları, bir çeşit yolculuk anılarıdır**. Bu nedenle de **gezi yazılarında gözlemlerden beslenen nesnelliğin yanı sıra, yazarın izlenimlerinin öznelliği de bulunur**. Bu durum da gezi yazılarında hem **açıklayıcı anlatımdan** hem de **betimleyici ve öyküleyici anlatımdan** yararlanmayı gerektirir.

Geziyi yapan kişinin, gezdiği coğrafya ile ilgili hatıralarını anlattığı düşünülerek gezi yazıları zaman zaman anı türüyle bir tutulmuştur. *Oysa gezi yazısı anı türünden içerik olarak ayrılır.*

Gezi yazısında anılar değil, öncelikle coğrafyalar temel alınır.

Dünya yazınında **İtalyan Marko Polo, Arap İbni Batuta 14. yüzyılda gezi yazılarının önemli örneklerini vermişlerdir.**

Türk edebiyatında seyahatname türüne **örnek olabilecek ilk eser Hoca Gıyaseddin Nakkaş’ın 1422 tarihli Hitay Sefaretnamesi** olarak da bilinen eserdir.

Türk edebiyatında kuşkusuz bu türün en tanınmış yazarının 17. yüzyılda Seyahatname adlı yapıtıyla Evliya Çelebi olduğunu biliyorsunuzdur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyıllarında Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi maksadıyla gönderilen elçilerin yazmış olduğu **Sefaretnameler** de gezi yazısı sınıfında değerlendirilebilmektedir.

Bu dönemde Mehmet Rauf, Ahmet Mithat Efendi, Halit Ziya Uşak- lıgil, Cenap Şahabettin **gezi yazısında** eserler verenler arasındadır.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına gelindiğinde bu türün örneklerinin arttığı görülür. Bu dönemde **özellikle Cumhuriyet düşüncesine bağlı olarak ortaya çıkan Anadoluçuluk ve memleket edebiyatı, Anadolu coğrafyasını, insanını, kültürünü, tarihini, yaşama biçimini ön plana çıkarmıştır.**

*Günümüz Türkçesiyle kaleme alınan Evliya Çelebinin Seyahatnamesi için Evliya Çelebi Seyahatnamesinde **Yemek Kültürü** adlı kitap ilginizi çekebilir.*

Anı

Anı” sözcüğü, “anmak” fiil kökünden türetilmiş bir isimdir. Arapça “hatıra” kelimesi de “hatırda kalan, hatıra gelen” anlamındadır. “Anı”, “hatıra” “hatırat” kelimelerinin bugünkü anlamda dilimizde kullanılması ve bir türü karşılamak üzere kavramlaşması oldukça yenidir. *Anı* zamanın geçmiş, şimdi ve gelecek olan üç halinden, şimdi ve gelecekle ilgilenmez; yaşanmış, **yani geçmişini anlatır**. Anıların düzenlenmesinde de çeşitlilik olabilir. Kimileri anılarını

kronolojik olarak, kimileri de her hangi bir tarih sırası gözetmeksizin yazarlar. *Anı yazıları her nasıl yazılırsa yazılsın kesin belge olarak kabul edilemez.* Ancak bilim, sanat ya da siyaset alanında tanınmış kişilerin anı yazıları, döneme ışık tutmaya yardımcı olurlar. Zaten de anı yazarlarından bilimsel kesinlik ve doğruluk beklenemez.

Anı türünü öz yaşam öyküsü ile karıştırmamak gerekir. **Anıda dışsal olaylara yer vermek önemliyken öz yaşam öyküsünde içsel olaylara yer vermek önemlidir.**

Anı türünün geçmişi Batı edebiyatında çok eskilere uzanır. *Batıda Julius Sezar'ın kendini savunmak düşüncesiyle yazdığı Gallia Savaşı adlı eseri ilk örneklerden biri olarak kabul edilir.* Anı yazılarının asıl gelişme gösterdiği dönem olarak 17. ve 19.yüzyıllar gösterilir.

J. J. Rousseau'nun İtiraflar, Victor Hugo'nun Gördüklerim, Verlaine'in İtiraflar, Tolstoy'un İtiraflar, adlı eserleri türün batıdaki örneklerindendir.

Türk edebiyatında bazı tarihler, seyahatnameler, tezkireler anı sınırları içinde değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında **Göktürk Kitabeleri anı türünün ilk örneği olarak kabul edilebilir.** 15. yüzyılda yazılan Babürnâme anı türünün daha **olgun** örneğidir. Bugünkü anlamda anı türü ancak Tanzimat'tan sonra edebî ve siyasal örnekleriyle yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bunun nedenini Özdemir,şöyle açıklar:

"Anı türündeki çoraklığın gerçek nedeni, insanımızın yaşam karşısında aldığı tavırda aranmalıdır kanımızca. Şundan ki bir kimsenin anılarını yazması, kendisiyle, çevresiyle hesaplaşmasıdır. Yaşadığı dönemi yargılamasıdır. Oysa uzun yıllar böyle bir gereksinimi duymamıştır bizim insanımız."

Tanzimat öncesindeki **menakıpname, vakayî' name, gazavatname, fetihname, sefaretname** gibi eserler bugünkü anlamıyla birer anı türü olmasalar da anı türüne özgü özellikler taşırlar.

Tanzimat döneminde Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci, Sami Paşazade, Ahmet Rasim, Halit Ziya Uşaklıgil bu türde örnekler vermişlerdir.

Cumhuriyet sonrasında anı türünde giderek artan bir yaygınlık, **zenginlik ve derinlik görülür.**

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Mehmet Çınarlı, Yusuf Ziya Ortaç, Yahya Kemal Beyatlı, Refik Halit Karay, Samet Ağaoğlu, Oktay Akbal, Salah Bırsel, Mina Urgan, Hilmi Yavuz anı türünde yapıtları olan yazarlarımızdan bazılarıdır.

Aşağıda Mehmet Kemal'in, dönemin edebî simalarından Orhan Veli, Melih Cevdet ve Sait Faik ile ilgili edebî anı olarak değerlendirilebilecek bir anı yazısı örneği yer almaktadır,

Mehmet Kemal (1920)

Lisede Adnan'ı tanıyorum da, Orhan'ı tanımıyorum. Bizden çok büyük sınıfta okuduğu için, fazla iz kalmamış hatırımda, Melih 'le Oktay öyle değil. İkisinin de hatırımda kalan izleri var. Melih tiyatro ile uğraşırdı. Oktay, Atatürk'ün önünde başarılı bir tarih sınavı vermişti. Orhan 'ı ilk Monno Vanna piyesini okul adına oynarken gördüm.Başarılı oynadığını söylüyorlardı. Bir şairin başarılı aktörlüğünü kavrayamamıştım, çocukluk. Bir adam ya şair olurdu, ya aktör benim o zamanki anlayışına göre... Şiirlerim yayımlanmaya başladığı zaman, Orhan'la eşit konuştum. Bu eşitliği Orhan koydu. Orhan'ın bir çığır açtığı çok sonraları farkına vardım. "Ağaca bir taş attım/ Düşmedi taşım/ Taşımı isterim/ Taşımı isterim" şiirini ciddiye alamıyordum. Şiir benim için bir eylemdi.

Günlük

Kişinin kendi algı ve bakış açısına göre günü gününe yazılan, üzerinde yazıldığı günün tarihi bulunan yazılara ve bu yazılardan oluşturulan yapıtlara günlük denir.

Suut Kemal Yetkin, günlük yazma gereksinimini şöyle dile getirmektedir:

"İnsanın içini dökmeden edemediği dakikalar olur. Bir dost, bu dakikalarda erişilmez bir değer kazanır. Ama her şey bir dostla söylenemez ki! Onun için, hele bir insan yazarsa, içinin gizli kıvrımlarını görmesini biliyorsa, masasının başına geçip kalemi eline almadan edemez. İşte günlük dediğimiz, yazarın kendi kendisiyle alçak sesle konuşmasından doğmuştur." Türkçede "günlük" yerine "journal, diary, ruzname, hatıra, günce" gibi terimler de kullanılmıştır.

Anı türünden farkı, günlüklerin olayların yaşandığı zaman diliminde kaleme alınmasıdır. Oysa anı yazıları, olayların yaşandığı zamandan çok sonra bir kerede kaleme alınır.

Günlüğün edebî bir tür olmasında usta kalemlerin rolü vardır. Günlük yazımında **Özdemir üç türden söz eder. Birincisi**, yazarın kendi içi dünyasını yansıttığı içe dönük günlü Merdit. Bu tür günlüklerde yazar, düşündüklerini olduğu gibi günlüklerine yansıtır ve son derece içtendir.

İkinci tür günlük ise dışa dönük günlüklerdir. Bu türde yazar, yaşadıkları çağın önemli olaylarını, tarihi, sosyal yapıyı anlatır.

Üçüncü tür ise, bir de yazarın bir yapıt ortaya çıkarma sürecini günü gününe aktardığı günlükler vardır.

Günlük yazarken dikkat edilmesi gereken belirleyici özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

- **Günlükler bir şeyi kanıtlama amacı taşımazlar. Bu nedenle günlükte kanıttan çok içtenlik önemlidir.**

- **Günlükte eğer bir olay anlatılacaksa mantıksal bir düzen içinde anlatılmalıdır.**

- **Günlüklerde öznel ve konuşma diline yakın bir dil kullanılır.**

Batı'da özellikle 19. yüzyılda büyük artış gösteren ve birçoğu Türkçeye çevrilen bazı önemli günlükler ve yazarları şunlardır: Franz Kafka'nın yazdığı **Günlükler** adlı eseri, Andre Gide'in **Günlük'ü** Albert Camus'nun **Defterleri**, Virginia Woolf'un **Bir Yazarın Günlüğü**, Stefan Zweig'in **Günlükleri**.

Türk edebiyatında diğer yazılı anlatı türlerine göre pek gelişmiş bir tür değildir. **Bunda** günlükleri yayınlama konusundaki çekingenlik kadar kişinin özel dünyasını içeren yazıların paylaşılma kaygısının da bulunması etkili olabilir.

Bir anlatı türü olarak Tanzimat'la birlikte edebiyatımıza giren günlüğün ilk örneği Direktör Ali Bey'in Hindistan'a yaptığı gezinin izlenimlerini içeren Seyahat Jurnali (1897) adlı eserdir.

Bu örneği şair Nigâr Hanım'ın ölümünden sonra yayımlanan **Hayatımın Hikâyesi**, Ahmet Refik'in **Kafkas Yollarında** adlı seyahat günlüğü, Ömer Seyfettin'in **Balkan Harbi günlerini anlatan Ruznâmesi** izler.

Günlük türünün asıl gelişimi 1950 sonrası Nurullah Ataç ile başlar. Salah Birsell, Tomris Uyar, Oğuz Atay, Cemil Meriç, Cemal Süreya, Cahit Zarifoğlu, Hilmi Yavuz, Adalet Ağaoğlu, Fethi Naci, Oktay Akbal bu türde yapıtları olan yazarlarımızdan bazılarıdır.

Salah Birsell'in günlük türünde yazdığı örneği ;

aralık

Kimi zaman kitaplarımı ad bulmakta çok darlık çekerim. Bulduğum adlardan hiç birini beğenmem.

Dört Köşeli Üçgen için de öyle oldu. Ona bir ara Kara Taş Üzerinde Kara Koyun diyecektim. Son anda caydım.

Edebiyat kahveleriyle ilgili anılarımı yayınlarken de çok bunaldım. Tam 47 ad buldum. Sonunda Kahveler Kitabı'nda karar kıldım. Peygamberler Kitabı da diyecektim. Çok karışıklık olur diye çekindim.

Kimi zaman da **kitabımın adı önceden takılır aklıma. Sen Beni Sev için öyle olmuştur. Şiirin İlkeleri, Dünya İşleri, Hacıvatın Karısı, Ases, Kikirikname** için de aynı şeyi söyleyebilirim. (...)

15 aralık

Bir hafta çalışarak "Amerikalı Tolstoy"u temize çektim. 20 daktilo sayfası. Demek aşağı yukarı, günde üç sayfa. Bu, temize çekerken kimi düzeltmeler yapmam yüzün- dendir. Yoksa bir günde daktiloda 8-9 sayfa yazabiliyorum. Daha çoğunu değil. Yoruluyorum.

18 aralık

Sabahleyin beş buçukta uyandım.

Kafamın, dün yazmaya başladığım -hazırlığını bir aydır yapıyorum- denemeye kurulu olarak beni beklediğini gördüm. Hemen masamın başına geçerek, denememi havaya kaldıracak çeşniyi çiziştirdim.

Yaşam Öyküsü/Biyografi

Yaşam öyküsü ya da biyografi, geçmişte kalan hayatı ve ona bağlı başarıyı ve ürünü yeniden üretme, deneyimleme ve bunu yaygınlaştırma girişimi olarak değerlendirilebilir.

Edebiyat, sanat, spor, sosyal ya da fen bilimleri gibi kendi alanlarında tanınmış, ün yapmış, okurun ilgisini çekecek kişilerin yaşam öykülerini araştırarak okuyana bilgi vermeyi amaçlayan yazı türüdür.

Yaşam öyküsü olabildiğince nesnel olmalı, gerçeklere bağlı kalmalı, anlatımına düş gücü karışmamalı ve belgelere dayalı olarak kaleme alınmalıdır.

Yaşam öyküleri yazarken dikkat edilmesi gereken belirleyici özellikler şöyledir:

- Yaşam öykülerinde tarihsel gerçeklik en önemli öğedir. Bu nedenle yaşam öyküleri açık, sade ve tarafsız bir görüşle yazılmalıdır.
- Yaşam öyküsü anlatılacak kişinin çocukluğundan itibaren yaşamı ele alınır.
- Yaşam öyküsünde anlatılacak kişinin öğrenim yaşamı, yetişmesini etkileyen başlıca etkenler belirtilir.
- Yaşam öyküsünde kişinin bireysel ve toplumsal özellikleri yansıtılır.
- Yaşam öyküsünde ele alınan kişinin ürettiği değerler, başarıları ve önemi aktarılır.
- Yaşam öyküsü yazımında gerçekler saptırılmaz, ancak gerçekler sanatçı duyarlılığı ile yazılır.
- Yaşam öyküsünde üçüncü kişili anlatım kullanılır.

Yaşam öyküsü, batı edebiyatında kökeni yüzyıllar öncesine uzanan en eski yazılı anlatım türlerindendir.

Batıda bağımsız **yaşam öyküsünün öncüsü** olarak, M.S. 46-120 yılları arasında yaşamış olan **Yunanlı yazar Plutarkhos** ve onun pek çoğu tanınmış isimleri anlattığı **Paralel Hayatlar** adlı eseri gösterilir.

Rönesansla birlikte bu türde yazılan örnekler armaya başlar. **Stefan Zweig'in Dünya Fikir Mimarları** adlı eseri dünya edebiyatında yer alan önemli bir örnektir.

Türk edebiyatında da çok eski dönemlerde uygulanmış bir yazı türü olan yaşam öyküsünün izlerine **8. yüzyılda Orhun Yazıtları ve Yenisey yazıtlarında rastlanır**. Osmanlı döneminde yaşam öyküsü yazım geleneğinin önemli adımları **tezkiyecilikle atılmıştır**. **Anadolu sahasında ilk tezkire örneği, 16. yüzyılda, Edirneli Sehî Bey'in sunduğu HeştBehift (Sekiz Cennet) tir**. 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar bu gelenek sürmüştür.

Türk edebiyatında batılı anlamda yaşam öyküsü yazımına **19. yüzyılda, Tanzimat edebiyatından itibaren rastlanır**. Bu dönemde yaşam öyküsü türünde eserlerin sayısı ve çeşitliliği artmıştır. Mehmed Siraceddin, Recaizade Mahmut, Ebüzziya Tevfik, Muallim Naci, Namık Kemal, Faik Reşat, Beşir Fuad, Ahmet Mithat yaşam öyküsü türünde eser veren yazarlar arasındadır. **Ansiklopedik yaşam öyküsünde**, söz konusu kişinin yaşamının önemli kesitleri ele almakta kişisel yaşamına dair bilgi verilmemektedir. **Meydan Larousse, Ana Britannica** gibi temel başvuru ansiklopedilerindeki **yaşam öyküleri bu türe örnek verilebilir**.

Bir diğer yaşam öyküsü yazım türü, **belgesel yaşam öyküsüdür**. Söz konusu kişiyi ayrıntılı olarak aktaran bu tür yazım, genellikle akademik araştırma örnekleridir.

Yaşam öyküsü tarzında yazılan **romanlarda kurgusallık ön plandadır**. Bu tür romanlarda **yaşam öyküsü bir malzemedir**.

Cumhuriyet döneminde Türk edebiyatında Mithat Cemal Kuntay, Abdülhak Şinasi Hisar, Yakup Kadri, Behçet Necatigil, Şevket Süreyya Aydemir, Saadettin Nüz- het Ergun, Beşir Ayvazoğlu, Mehmet Kaplan, Asım Bezirci, Atilla Özkırımlı, Ayşe Kulin, Selim İleri **farklı türde yaşam öyküsü yazan yazarlardan bazılarıdır**.

Belgesel yaşam öyküsüne **örnek** olarak **Türk şiirinin önemli köşe taşlarından biri** olan Yahya Kemal'in anlatıldığı **“Yahya Kemal: Eve Dönen Adam”** adlı biyografidir.

Edebî yaşam öyküsüne örnek olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatının ele alındığı **“Tek Adam”** adlı eseri okuyabilirsiniz.

Aşağıdaki örnekte Türk edebiyatında öykü türünde ünlü yazarlarımızdan Sait Faik Abasıyanık'ın yaşamının önemli kesitleri ele alınarak kişisel yaşamına dair bilgi verilmektedir.

ABASIYANIK. Sait Faik, öykü yazarı (Adapazarı 1906 - İstanbul 1954). Abasızoğlu- larından kereste tüccarı Mehmet Faik'in oğlu. **İlköğretimini Adapazarı Rehber-i Terakki Mektebi'nde yaptı.** Kurtuluş Savaşı 'ndan sonra **ailesi İstanbul'a yerleşince İstanbul Erkek Lisesine verildi.** Onuncu sınıfa arkadaşlarıyla **Arapça öğretmenine yaptıkları bir şaka okuldan uzaklaştırılmalarına yol açtı** ve lise öğrenimini Bursa 'da tamamladı (1928) babasının isteği üzerine iktisat öğrenimi için Lozan 'a gitti (1931). Orada da ancak on beş gün kalabildi, **Fransa'nın Grenoble kentine geçti.** Grenoble'de **kaldığı üç yıl** süresince öğrenimini bir yana bırakarak gönlünce yaşadı, babası tarafından geri çağrılınca da döndü (1935). Halicioğlu Ermeni Yetim Okulundaki **Türkçe öğretmenliği kısa sürdü.** Babasının desteğiyle giriştiği fasulye tüccarlığı da iflasla sonuçlandı. Daha sonra belli bir işle uğraşmadı. Haber gazetesinde bir ay süren adliye muhabirliği (1942) dışında ölen babasının (1939) bıraktığı gelirle yaşadı, yazarlığı meslek edindi. **1944'te tutulduğu sirozdan kurtulamayarak öldü.** Mezarı Zincirlikuyu 'dadır.

Lise yıllarında şiir ve öyküler yazmaya başlayan **Sait Faik'in Uçurtmalar** adlı **ilk yazısı Milliyet gazetesinde yayımlandı** (9 Ocak 1929). Bursa Lisesi 'nde kompozisyon ödevi olarak yazdığı **ilk öyküsü İpekli Mendil**, edebiyat hocasının övgüleriyle karşılaşınca **ikincisini, Zemberek'i** yazdı. 1934'te **Varlık'ta** yayımlanmaya başlayan öyküleriyle hemen dikkat çekti, ilk şiirlerinin çoğunu da yayımlamadı.

Şiiri ikinci bir uğraş edinmiş, uzun öykü sayılabilecek iki roman, öykü özelliği taşıyan elliye aşkın röportaj yazmıştır. 171 öyküsüyle 49 röportajı on üç kitapta toplandı. Basılmış olan on altı kitabı önce **Varlık** (1965), sonra Bilgi Yayınevi 'nce sekiz kitapta toplandı (1970). **1953'te Amerika'daki Mark Twain Derneği'nce**, modern edebiyata katkılarından dolayı **onur üyeliği** verildi. **Burgaz'daki evi de müze haline getirildi (1964).**

Öz Yaşam Öyküsü/Otobiyografi

Bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarının herhangi birinde tanınmış kişilerin, kendi yaşamını anlattığı yazı türüdür. **Otobiyografi** olarak da bilinen öz yaşam öyküsü, yazarının diğer insanlar tarafından bilinmeyen ya da kendisi hakkında bilinmesini istediklerini doğrudan aktarmasına, gelecek kuşaklar tarafından tanınmasına olanak sağlar.

Öz yaşam öyküsü birinci kişinin ağzından anlatılır.

Augustine tarafından 397 yılında yazılan İtiraflar, Batı kültürünün ilk otobiyografik anlatısı olarak kabul edilir.

19. yüzyılda Jean Jacques Rousseau tarafından kaleme alınan İtiraflar ise bugünkü anlamda otobiyoğrafinin ilk örneğidir.

Rousseau- unun **İtirafı** 'nın 1781'de yayınlanmasıyla, kendini referans göstererek yazılan, yazarın içsel yaşamını ve psikolojisini içeren "öz yaşam öyküsü" türü doğmuş olur.

Türk edebiyatında öz yaşamöyküsü türünde yapıtlar oldukça azdır. Bunlar arasında **Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu** (1889), **Yusuf Akçura'nın Ta Kendim yahut Defter-i Amalim** (1944), **Nigâr Hanım'ın Nigâr bin ti Osman: Hayatımın Hikâyesi** (ölümünden sonra yayımlandı, 1959), **Halikarnas Balıkcısı'nın Mavi Sürgün** (1961)

Öz yaşam öyküleri, **belgesel öz yaşam öyküleri** ve **edebî öz yaşam öyküleri** olmak üzere **iki biçimde** yazılabilir.

Belgesel öz yaşam öyküsünde sanatsal kaygıdan çok yazan kişinin bilgi aktarma, kendini tanıtırma amacı ön plandadır.

Edebî öz yaşam öykülerinde ise yazar, yaşamından, geçmişinden kesitler aktarırken sanatsal bir kaygı ile eserini ortaya koyar. Yazar, öykü ya da roman olarak öz yaşam öyküsünü kaleme alır.

Otobiyografi; kendi anlamına gelen **autos**, yaşam anlamına gelen **bios**, yazı anlamına gelen **graphie** kelimelerinden, **kendi yaşam öyküsü** anlamını taşıyan Yunanca kökenli bir sözcüktür.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi düşünce yazılarının özelliklerinden değildir?

- Bir konu üzerinde düşündürmeyi ya da bilgi vermeyi amaçlama.
- Bir konu hakkında kendi düşüncelerini paylaşmayı amaçlama.
- Sadece kişisel hayatı konu edinip öznel bilgilere yer verilmesi.
- Bazı türlerinde bilimsel kavramlara ve terimlere yer verilmesi.
- Bir gözlem, deneyim ya da araştırmaya dayalı yazılar olması.

u) *Ele alman konunun bilimsel bir tarzda işlenmesi.*

8. *Yazarın savunduğu düşünceyi açık olarak yazması, dolaylı anlatımlara ve söz oyunlarına yer vermemesi.*

9. *Yazarın savunduğu düşünceyi kanıtlayıcı belgeler, örnekler sunması.*

2) Yukarıda temel özellikleri verilen yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Deneme
- b) Makale
- c) Fıkra
- d) Anı
- e) Söyleşi

3-Aşağıdakilerden hangisi deneme türünün özelliklerinden değildir?

- a) Özgün söyleyişlere yer verilir.
- b) İroniden geniş ölçüde yararlanır.
- c) Anlatılanlar iç konuşma tekniğiyle verilir.
- d) Senli benli ve içtenlikli bir dil kullanılır.
- e) Düşünceler kesin yargılara bağlanmaya çalışılır.

4- Aşağıdakilerden hangisi *yapıtı dönük eleştirinin* özelliklerinden biridir?

- a) Ele alınan yapıt, özellikle sanatçının varlığı ölçü alınarak değerlendirilir.
- b) Yapıt, konunun ele almış biçimi, anlatım biçimi, dilin kullanımı gibi yönlerden değerlendirilir.
- c) Eleştirmenin bir okur olarak yapıtın kendisi üzerindeki etkilerini değerlendirdiği eleştiridir.
- d) Yapıtın ortaya konduğu dönemdeki toplumsal ve tarihsel özelliklerinin yapıt etkilerinin değerlendirildiği eleştiridir.
- e) Yapıtın gerektiğinde öznel, nesnel ya da toplumcu bir bakışla değerlendirildiği eleştiridir.

5-Aşağıdaki sanatçılardan hangisi söyleşi türünde eser vermiştir?

- a) Şevket rado
- b) Nurullah ataç
- c) Muallim naci
- d) Reşat nuri Güntekin
- e) Ahmet hamdi Tanpınar

6-Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözü edilen yazı türü yanlış tanımlanmıştır?

- a) Tanınmış bir kişiyi, yeri ya da sanat dalını geniş okur kitlelerine, kendi görüş ve düşünceleriyle birleştirerek araştırma, inceleme yoluyla tanıtan, ayrıntılı bilgi veren yazılara röportaj denir.
- b) Günü gününe yazılan, üzerinde yazıldığı günün tarihi bulunan yazılar ve bu yazılardan oluşturulan yapıtlara günlük denir.
- c) Yazarın yaşadığı olayları, birtakım belgelerle, tanıklarla ya da mektuplarla anlattığı yazı türüne anı denir.
- d) Bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarının herhangi birinde tanınmış kişilerin, kendi yaşamını anlattığı yazı türüne öz yaşam öyküsü denir.
- e) Yazarın gözlem ve bilgiye dayalı olarak, gezip gördüğü yerleri çeşitli yönleriyle, özenli bir anlatımla

yansıttığı yazılara gezi yazısı denir.

7-Aşağıdakilerden hangisi gezi yazısı türünün edebiyatımızdaki önemli temsilcilerindendir?

- a) Evliya çelebi
- b) Namık kemal
- c) Şinasi
- d) İbni batuta
- e) Edirneli sehi bey

8- “Türk edebiyatında günümüzdeki şekliyle ilk röportaj örneklerini “Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal’le Mülakat” adlı eserle vermiştir. ” Boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- a) Suut Kemal Yetkin
- b) Halikarnas Balıkcısı
- c) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
- d) Ruşen Eşref Ünaydın
- e) Behçet Necatigil

9- “Burada bir adam var. Onun hakkında birçok belge ve delillerim var. Ben gerçek bir portre çizmeye çalışacağım. ” diyen bir yazarın yazdığı yazı türü aşağıdaki-lerden hangisidir?

- a) Makale
- b) Öz yaşam öyküsü
- c) Yaşam öyküsü
- d) Anı
- e) Eleştiri

10-Edebiyatımızda aşağıdaki düşünce yazılarından hangisi diğerlerine göre daha az örneği bulunan bir türdür?

- a) Makale
- b) Deneme
- c) Anı
- d) Gezi yazısı
- e) Öz yaşam öyküsü

CEVAPLAR

1 C - 2 B - 3 E - 4 B - 5 A - 6 C - 7 A - 8 D - 9 C - 10 E

TÜRK DİLİ II

ÜNİTE 5

-Sanatsal yazılar, edebi, yazınsal metinler veya kurmaca, kurgusal metinler olarak da ifade edilir.

-Özellikle düz yazıyla kaleme alınan sanatsal yazılarda, yoğun olarak betimleyici ve öyküleyici anlatım biçiminden yararlanır.

-Uyak, dize sonlarındaki ses benzerliğidir.

-Uyaklar yapılarına göre farklı adlar alırlar.

-Yarım uyak, dize sonundaki tek ses benzerliğine; tam uyak, iki ses benzerliğine; zengin uyak, ikiden çok ses benzerliğine dayanan uyak türüdür.

-Günümüzde biçimsel öğeler kullanılmadan serbest şiirler yazılmaktadır.Serbest ölçü ile yazılan bu tür şiirlerde, sözcüklerin uyumu ve değişik çağrışımlarla ortaya çıkacak anlam etkisi önemsenir.

-Ölçü; şiirde dizelerin hece sayısına ve hecelerin ses değerine (açıklık-kapalılık, uzunluk-kısalık) göre bir uyum içinde olmasıdır.Şiirde ritmi sağlar.

-Halk edebiyatında hece ölçüsü, Divan edebiyatında aruz ölçüsü kullanılmıştır.Cumhuriyetten sonra bu iki türe serbest ölçü eklenmiştir.

- Eski Yunan’da epik şiire epos, Batı’da epepe, Türk edebiyatında destan denir.
- Didaktik şiir yerine öğretici şiir terimi de kullanılır. Manzum hikayeler ve fabllar da bu grup içinde değerlendirilir.
- Pastoral sözcüğü “çobanlara ilişkin” demektir.
- Dramatik sözcüğü “drama” dan türemiştir.”Drama” hareket halinde oyun demektir.
- Dilimize Fransızcadan geçen satirik terimi için Halk Edebiyatında taşlama, Divan Edebiyatında hiciv, günümüz edebiyatında da yergi sözcükleri kullanılır.
- Öykünün öğeleri:
 - 1) Olay ya da durum
 - 2) Kişiler
 - 3) Yer
 - 4) Zaman
- Öykü türleri:
 - 1) Olay öyküsü
 - 2) Durum öyküsü
- Olay öyküsü, klasik öykü ya da bu türün kurucusu sayılan Fransız yazar Guy De Mappussant’ın adından dolayı Mappussant öykü olarak da bilinir.
- Durum öyküsüne kesit öyküsü, modern öykü ya da bu öykü türünün kurucusu sayılan Rus yazar Çehov’un adından dolayı Çehov Tarzı öykü de denebilir.
- Roman terimi, Latince (Romanus) Roma İmparatorluğu içindeki halkların kullandıkları Latinceye verilen addır. Latinceden türeyen bu dillere Roman dilleri ve Roman dilleriyle yazılan ilk destan ve halk hikayelerine de roman denmiş; bu terim zamanla tür adı olmuştur.
- Romanı kendi içinde türlere ayırmada ortak bir görüş yoktur.
- Destan, bir milletin ortak tarihinde önemli izler bırakan savaş, doğal afet, türeyiş, ölüm, büyük başarı ya da yenilgileri ve bu olaylarda önemli rol oynamış büyük kahramanların hayatlarını manzum hikayeler halinde anlatan metinlerdir.
- Yeni roman akımı, özünde, roman türünde yapısal bir değişim ve dönüşümle, gerçekliği farklı bir biçimde oluşturmayı deneyen, neyin anlatıldığından çok anlatımın şekline, tekniğe önem veren edebi harekettir.
- MODERNİZM : Aydınlanma çağı ile gelen zihinsel dönüşümün ortaya çıkardığı ideoloji ve yaşam biçimidir.
- Postmodern, modernist arayışın canlılığını kaybetmesinden sonra 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan çeşitli üslup ve yönelişlerin adıdır.
- Postmodernist romanda metnin kendi gerçekliği öncelik kazanır ve neden sonuç ilişkisi ortadan kaldırılarak sonuca ulaşamayan kendine dönük anlatılar oluşturulur.
- Manzum, dizeler halinde yazılan şiir biçiminde anlatıdır.
- Tiyatro türleri:
 - 1) Tragedya (Trajedi, Ağlatı)
 - 2) Dram
 - 3) Komedi (Komedya, Güldürü)
- Üç birlik kuralı, bir olayın belirli bir yerde (yer), belirli bir zaman içerisinde (zaman), belirli bir olay çatısı (olay) altında gerçekleşmesidir.
- Şiir türleri:
 - 1) Lirik
 - 2) Epik
 - 3) Didaktik
 - 4) Satirik
 - 5) Pastoral
 - 6) Dramatik
- “Okurun merak duygusunun canlı tutulmaya çalışılması” durum öyküsünün özelliklerinden biridir.
- “Taaşuk-ı Talat ve Fitnat” ilk Türkçe roman olarak kabul edilir.

- “Tiyatro” söz ve eyleme dayalı yazınsal anlatı türüdür.
- “Şinasi” Türk edebiyatında ilk tiyatro eseri veren yazardır.

ÜNİTE 6

-Araştırma konusu seçilirken;

- 1) Konunun yeni ve orijinal olmasına
- 2) Güncel bir sorun olmasına
- 3) Daha önce yapılmış bir çalışmanın tekrarı olmamasına
- 4) Araştırılabilirlik durumuna
- 5) Sonucun bir anlamlılık taşımasına
- 6) Sonuçların geçerli ve genellenebilirlik özelliğine
- 7) Maliyetine
- 8) Zamana
- 9) Araştırmacının yetenek ve ilgi alanına
- 10) Araştırmacının bilgi düzeyine ve karakterine
- 11) Araştırmacının yararlanabileceği teknik olanaklara
- 12) Araştırmanın sonuçta getirmesi olası riske
- 13) Desteklenme ve yardım görme olasılıklarına dikkat edilmelidir.

-Bilimsel bir çalışmada giriş bölümü, çalışmanın amacının, konusunun, bilimsel çalışmalara ne kazandırılacağına, dolayısıyla özgünlüğünün ifade edildiği bölümdür.

-Giriş bölümü, çalışmanın çok genel cümlelerle özetlendiği bölüm olarak tanımlanabilir.

-Giriş bölümünde genel olarak “amaç, kaynak taraması, önem, araştırma soruları” yer alır.

-Giriş bölümünde kaynaklar, araştırma amacı ile en az ilişkili olandan en çok ilişkili olana doğru, yani genelden özele doğru sıralanmalıdır.

- IMRAD : Bilimsel yazıda yer alan temel bölümler olan “Introduction (Giriş), Material (Yöntem, Veri Toplama), Results (Bulgular ve analizler), And (ve), Discussion (Tartışma)” ana bölümlerinin baş harflerinden oluşan bir yazım tarzı kısaltmasıdır.

-Araştırma raporlarında yaygın olarak kullanılan yazı karakteri “Times New Roman” , yazı büyüklüğü ise “12 punto” ve genel olarak “1,5 satır aralığıdır.”

-Paragraf başlarında tab verildiğinde, paragraf aralarında boşluk bırakılmaması, paragraf başlarında tab verilmediğinde ise birer satır boşluk bırakılması önerilir.

-Ana bölümlerin her birinin de yeni bir sayfadan başlanarak yazılması gerekir.

-Alıntı yapılan ifade/cümle ya da paragrafın, uzunluğu ne olursa olsun kaynağını belirtmek gereklidir.

-Bilimsel çalışmalarda, metinde hangi düşüncenin kime ait olduğu açık ve kesin belli olacak şekilde yazılmalıdır.

-Doğrudan aktarımda yazar, konusuyla ilgili herhangi bir cümleyi/paragrafı/fikri kaynakta yer aldığı şekliyle hiçbir müdahalede bulunmadan tırnak içinde alıntılar.

-Dolaylı aktarımda yazar, metinde yer vereceği kaynakta okuduğu bilgileri kendi anlatımı ile ifade eder.

-MLA gibi sosyal birimler alanında tercih edilen bazı yazım stillerinde alıntı 4 satırdan daha az ise metinde özel bir aralık bırakılmadan tırnak işareti ile belirtilir. 4 satırı geçen uzun alıntılarda ise hem alıntı olduğunun anlaşılması hem de kolaylıklar okunabilmesi için alıntıyı sol köşeden 2 paragraf boşluğu oluşturacak şekilde içeriden yazmak gerekir.Bu durumda tırnak işareti kullanmaya gerek olmaz.Dergilerde yayımlanan araştırma yazılarında ise uzun alıntıların çoğu zaman paragraf içinden yazıldığı ve yazının puntosundan daha küçük bir punto tercih edildiği görülür.

-Dipnotla kaynak gösterme yönteminin okuyucu ve yazar açısından bazı sakıncalarının olduğu söylenebilir.Konu ile ilgili kaynak için sayfanın altına bakılıp tekrar metine dönülmesi ve her seferinde bunun tekrarlanması, okuyucunun metne hakimiyetini zayıflatacaktır.Ayrıca bu yöntemde kaynaklar, araştırmanın sonunda yer alan bibliyografyada da tekrar edileceğinden araştırmada 2 kez sunulmuş olur.

-Paragraf içinde geçen kaynaklar, kaynakçada yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanır ve

okuyucu metin içinde yazarın soyadı, tarih ve sayfa numarası verilen kaynağın tam ismi, yayım yeri, baskı sayısı gibi bilgileri buradan öğrenebilir.

- Araştırmacı, alanında yaygın olarak kabul gören bir kaynak gösterme biçimini izleyebilir.
- Kaynaklar yazar soyadına göre ayrıntılı olarak sıralanır. Kaynağın bulunmasını kolaylaştırmak için her maddenin ilk satırı sayfanın sonuna bitişmelidir. İkinci sayfa ya da daha sonraki satırlar da bir paragraf girintisi kadar içeriden yazılmalıdır.
- Yazarla ilgili bilgilerde yazarın unvanını belirtmeye gerek yoktur.
- Resmi yazışmalarda estetik kaygı, üslup özelliği, kurgusallık ve düşünce aktarımı aranmaz. Edebi ve estetik değerleri olmamasına rağmen belgesel önem taşırlar. Günümüzde bu tür yazılar çoğunlukla elektronik ortamda yazılmaktadır.
- Eskiden arzuhal ya da istida diye de adlandırılan dilekçe, çoğunlukla çizgisiz dosya kağıdına yazılır.
- Dilekçelerde ad, soyad, tarih ve imza mutlaka bulunmalıdır.
- Dilekçeler daima bir üst makama yazılır. Konusuna ve usulüne uygun olmak koşuluyla ilgili makam, verilen dilekçeyi kabul etmek zorundadır. Dilekçeyle ilgili bir belge, evrak varsa dilekçeye ek olarak verilebilir. Dilekçenin genel çizgileri olmasına rağmen farklı kurumlarda kullanılan dilekçe örnekleri değişiklik gösterebilir.
- Tutanak; Meclis, kurul, toplantı, mahkeme gibi yerlerde söylenen sözlerin, tespit edildiği anda aynen yazıya geçirilmesiyle oluşturulan yazılardır.
- Herhangi bir olayın gerçekleşmesi durumunda, olayı kayıt altına almak amacıyla hazır bulunanların onayı ve imzası alınarak yazılan yazılara da “tutanak” denir.
- Tutanaklarda elde edilen hazır durum anlatılmalı, yoruma veya kişisel görüşlere yer verilmemelidir.
- Tutanak, eskiden zabıt olarak adlandırılıyordu. Tutanağı düzenleyen kişiye de zabıt katibi deniyordu.
- Resmi bir yazı niteliği taşıyan karar yazıları, taraflar arasında bağlayıcıdır.
- Raporlar; araştırma raporları, uzman raporları, durum raporları ve öneri raporları gibi işlevlerine göre farklı biçimlerde adlandırılabilir.
- Bilimsel araştırma raporlarını bu bağlamdan ayrı değerlendirmek gerekir.
- Raporu hazırlayan kişi veya kişilerin ad, soyad, unvan ve imzalarının raporda mutlaka yer alması gerekir.
- Özgeçmiş, herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından özel amaçlarla istenen ve kişinin hayatını, öğrenimini, yeteneğini, deneyimini, iş yapma gücünü belirten, kısaca kişiyi tüm özellikleri ile tanıtan kısa bir yazı türüdür.
- Özel Mektup; yakın akrabalar ve arkadaşlar arasında yazılan, özel konuları içeren mektuplardır.
- Özellikle duygu ve düşüncelerin anlatım aracı olarak kullanılan özel mektup, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte gölgede kalmış bir yazı türüdür.
- Birden fazla istek, bir iş mektubunda dile getirilmez, her istek ayrı bir mektupta ifade edilir.
- Kurumlar arasındaki iş mektupları, kurumların ad ve adreslerini belirten özel kağıtlara yazılır.
- Yazışma türleri:
 - 1) Resmi yazışmalar (Dilekçe, Tutanak, Karar, Rapor, Özgeçmiş)
 - 2) Özel yazışmalar (Mektup, Özel Mektup, İş Mektubu, Resmi mektup, Açık Mektup)
- Bilimsel üslup açısından değerlendirirsek, söylenmek istenen şeyi doğrudan ifade etmesi, kelime ekonomisi yöntemini uygulaması bakımından “Makale-Dilekçe” yazı türlerini bir arada düşünmemiz gerekir.
- “Konuya karar vermek-konuyla ilgili yapılan çalışmaları incelemek-yazının yöntemini ifade etmek-ilgili kaynaklardan alıntılar yapmak-sonuca ulaşmak” bilimsel bir araştırma yazısının sürecini doğru gösterir.
- Dünyada kabul gören genel yazım standartlarına göre ekonomi, işletme, eğitim, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, siyaset bilimi ve biyoloji alanlarında tercih edilen stil ile edebiyat, tarih, felsefe, modern ve klasik diller gibi beşeri bilim dallarında kullanılan yazım stilleri “APA ve MLA” dır.
- Bilimsel bir yazının kaynakça listesini oluştururken “kaynakların yazar soyadına göre alfabetik olarak

sıralanmasına” dikkat etmek gerekir.

ÜNİTE 7

-Temel dil becerileri:

- 1) Anlama (okuma, dinleme)
- 2) Anlatma (konuşma, yazma)

-Okuma eylemi yazılı simgeleri anlamlandırma ile ilgili iken okuduğunu anlama daha karmaşık bir bilişsel süreci gerektiren anlamlandırma süreci olmasına karşın okuma, okuduğunu anlama ve okuma becerisi zaman zaman birbirinin yerine kullanılan kavramlardır.

-Okuma sürecinde dikkat edilmesi gereken okumanın 5 temel ilkesi:

- 1) Okuma, anlam kurma sürecidir
- 2) Okuma akıcı olmalıdır
- 3) Okuma stratejik olmalıdır
- 4) Kişi okumaya güdülenmelidir
- 5) Okuma yaşam boyu devam etmelidir

-Okuduğunu anlamayla ilgili temel ilkeler:

- 1) Okuma bir anlam kurma sürecidir
- 2) Okuduğunu anlama süreci beynin aktif olmasını gerektiren çok boyutlu bir süreçtir
- 3) Okuduğunu anlamamanın gerçekleşmesi ciddi bir dikkat gerektirir
- 4) Okuduğunu anlama, ön bilgilerle ilişkiler kurmayı, dikkatli bir düşünmeyi, yorumlama becerisini, analiz ve sentezi gerektirir
- 5) Okuduğunu anlama, okunanların ön bilgilerle ve bağlantılı diğer konularla ilişkilendirilip zihinde yeniden yapılandırılmasıdır
- 6) Okuduğunu anlama, zengin bir kelime dağarcığını gerektirir
- 7) Okuduğunu anlama, geniş bir bilgi birikimini ve var olan bilgiler arasında sağlam ilişkiler kurma becerisini gerektirir
- 8) Okuduğunu anlama, metnin ana düşüncesini, konusunu, metinde sunulan düşünceler ağını bulma, kavrama, metinde iletilmek istenen mesaj ya da mesajları doğru algılamadır.

-Okuduğunu anlayabilmenin başlıca şartları:

- 1) Yoğun dikkat
- 2) Yeniden yapılandırma
- 3) Zihinde canlandırma
- 4) Çıkarımlarda bulunma
- 5) Anlamı kavrama

-Okuma alışkanlığı edinmeyi etkileyen faktörler:

- 1) Bireysel etkenler
- 2) Çevre
- 3) Aile
- 4) Okul

-Okuma türleri:

- 1) Sesli okuma
- 2) Sessiz okuma
- 3) Göz atarak okuma
- 4) Özetleyerek okuma
- 5) İşaretleyerek okuma
- 6) Tahmin ederek okuma
- 7) Soru sorarak okuma
- 8) Tartışarak okuma

-Özetleme; bir metnin en önemli öğelerini belirleyip okuyanın kendi cümleleriyle kısaltması sürecidir.Özetleme aynı zamanda önemli bir okuduğunu anlama stratejisidir.

-Özetleme metnin türüne göre farklılık gösterir.Öyküleyici metinleri okurken öykünün öğelerinin tam

olarak anlatılması gerekirken, bilgi verici bir metnin özetinde önemli olaylar ve mantıksal sırasının belirlenmesi önem kazanır.

-Soru sormak düşünmenin temelidir. Bir metni okurken farklı amaçlarla sorular sorulur. Bazı soruların yanıtları doğrudan metnin içinde bulunurken bazılarının yanıtları okurun çıkarım yapmasını ve okudukları ile bildikleri arasında bağ kurmasını gerektirir.

-Okuduğunu anlama stratejileri, okuduğunu anlamayı ve kavramayı kolaylaştırmak, bu süreçte yaşanan sorunları çözmek amacıyla kullanılan stratejilerdir.

-Okuduğunu anlama stratejileri, okurların okuduklarını hatırlamalarına ve anlamalarına yardım eden kasıtlı planlar olarak da nitelendirilebilir.

-Genel olarak okuduğunu anlama stratejileri 3 şekilde gruplandırılır:

1) Okuma öncesinde

2) Okuma sırasında

3) Okuma sonrasında

-Eleştirel düşünmenin temelinde dikkat, nesnellik, geniş bir bakış açısı ve yorumlama becerisi yatar.

-Eleştirel düşünme sürecinin içerdiği beceriler:

1) Tanımlama

2) Hipotez (Denence) kurma

3) Bilgi toplama

4) Yorumlama ve genelleme

5) Akıl yürütme

6) Değerlendirme

7) Uygulama

- ELEŞTİREL OKUMA : Eleştirel düşünme yaklaşımının okuma eyleminde, metin üzerinde uygulanmasıdır.

-Metinde sunulanı olduğu gibi kabul etmeyen, düşünce dünyasına kodlamayan okur, kendi zihinsel süzgecinden, zihinsel süreçlerden geçirdikten sonra yorumlar ve yeniden yapılandırır. Bu durum özgünlük ve eleştirel okumanın kesişme noktası olarak gösterilebilir.

-Bir yazıyı biçim, dil ve anlatım özellikleriyle oluşturan bütüne, “metin” denir.

-Bir yazının biçimsel ve içerikle ilgili özelliklerine göre ayrılmasına da, “metin türü” denir.

-Bilgilendirici metin, bir konu hakkında bilgi vermeyi, o konuyu açıklamayı, konuya ilişkin gözlemlerini ya da izlenimlerini aktarmayı amaçlayan metinlerdir.

-Bilgilendirici metinlerde anlatılanlar gerçek yaşamdaki nesneler, varlıklar, durumlar, olaylar, olgularla ilgilidir. Bilgilendirici metinlerde hayal gücünden çok nesnellik ön plandadır.

-Kurgulayıcı metin, gerçek yaşamın olgu ve nesnelerinin, belli bir iletiyi aktarmak üzere, yazarın süzgecinden geçirilerek seçilmiş, birleştirilmiş, kurgulanmış, yeni bir gerçekliğe dönüştürülmüş metinlerdir.

-Kurgulayıcı metinlerde bilgi üretme ve öğretme amacı yoktur. Bu tür metinlerde yazar öğretmeyi değil okura yazdıklarıyla özdeşim kurdurmayı amaçlar.

-Dinleme sürecinin temel bileşenleri:

1) Konuşan (Kaynak)

2) İleti-Mesaj

3) Dinleyen (Alıcı)

4) Geri bildirim

-Dinleme sürecini etkileyen faktörler:

1) Kaynak (konuşmacı) temelli faktörler

2) Alıcı (dinleyici) temelli faktörler

3) Çevre-Ortam temelli faktörler

-Dinleme türleri:

1) Aktif dinleme

2) Pasif dinleme

- 3) Not alarak dinleme
- 4) Grup halinde dinleme
- 5) Empatik dinleme
- 6) Yaratıcı dinleme
- 7) Amaçlı dinleme
- 8) Sorgulayıcı dinleme
- 9) Seçici dinleme
- 10) Eleştirel dinleme

-‘Gözle algılanan sözcüklerin zihinde anlamlandırılması’ ; “sessiz okuma”yı tanımlar.

-‘Dinlenenlerin daha kolay anlaşılması, hatırlanması amacıyla önemli görülen bölümlerin kısa notlar alınması yoluyla yapılan dinleme’ ; “not alarak dinleme” dir.

ÜNİTE 8

-Konuşma ile ilgili temel kavramlar:

- 1) Ses
- 2) Boğumlanma
- 3) Sıklık/Frekans
- 4) Ton/Tonlama
- 5) Ezgi
- 6) Vurgu
- 7) Durak/Duraklama
- 8) Tını/Renk
- 9) Pes ve Tiz ses

-Doğru, güzel ve etkili konuşmanın temel ilkeleri:

- 1) Açıklık
- 2) Doğallık
- 3) İnanırcılık
- 4) İlginçlik
- 5) Konuşmacının bilgi ve donanımı
- 6) Ön çalışma
- 7) Yöntem ve plan
- 8) Konuşmayı destekleyen yardımcı unsurlar
- 9) Üslup

-Konuşma türleri:

- 1) Hazırlıksız konuşmalar/Günlük konuşmalar
- 2) Hazırlıklı konuşmalar/Topluluk konuşmaları

-Hazırlıksız konuşmalar/Günlük konuşmalar:

- 1) Telefonla konuşma
- 2) İş görüşmesi

-Hazırlıklı konuşmalar/Topluluk konuşmaları:

- 1) Nutuk/Söylev
- 2) Konferans
- 3) Açış konuşması
- 4) Açık oturum
- 5) Panel
- 6) Forum
- 7) Sempozyum/Bilgi şöleni
- 8) Kurultay
- 9) Seminer
- 10) Münazara

-Harfler ve sesler sıklıkla birbirine karıştırılır.Harfler, seslerin yazıda gösterilme biçimleri, sembolleri,

işaretleridir.

-Boğumlanma; telaffuz, artikülasyon, sesletim gibi terimlerle de ifade edilir.

-Ünlü ve ünsüzler; dil, dudak, damak, diş, gırtlak gibi konuşma organlarının açılıp kapanma, yaklaşım uzaklaşma, gerilip çözülme gibi çeşitli devinimleriyle boğumlandırılır.

-Türkçede sözcüklerin vurgusu genellikle son hecedir. Ancak tek heceli sözcükler vurgusuzdur. Çok heceli yer adlarında da 2. hecedeki ses sayısı birincidekinden çok ise vurgu 2. hecededir.

ÖRNEK : DeNİZli , MaLATya , AnTALya gibi

-“ki” bağlacının kaynaşmasıyla oluşan “belki, sanki, mademki, halbuki” sözcüklerindeki “ki” vurgulanmaz.

-Türkçede normal koşullarda cümle vurgusu yüklem üzerindedir. Ancak cümledeki yeni bilginin odağı olan sözcükler yükselen tonda seslendirilerek, yüklem önünde kullanılarak soru eki, de bağlacı, yalnız edatı gibi dil bilgisel unsurlardan yararlanarak vurgulanabilir.

-Yüklemden uzak alan özneler cümle vurgusu alır.

ÖRNEK : Sait Faik, Hallaç adlı öyküsünde, ilk kitabının yayınlanmasından duyduğu sevinci anlatır.

-Yazılı anlatımda noktalama işaretleri, cümle içinde durulması gereken yerleri belirleyerek konuşma eylemindeki durağın işlevini yerine getirir.

-Doğru, güzel, iyi bir sesin sahip olması gereken temel fiziksel özellikler:

1) İşitilebilirlik

2) Esneklik

3) Akıcılık

4) Hoşagiderlik

-Kişinin konuya ve amaca göre seçeceği üslup çeşitlerini Cosson şu şekilde sıralar:

1) Çenebaz üslup

2) Çekingen üslup

3) Övünme üslubu

4) Monoton üslup

5) Ağır üslup

6) Delil üslubu

7) Ayrık üslup

8) Vaiz üslubu

9) Hissi üslup

10) Keskin üslup

11) Ziyafet üslubu

-Jest; belirli hislerin sonucu olarak elde, kolda ve başta meydana gelen hareketlerdir.

-Mimik; belirli hislerin sonucu olarak yüzde, yüzü oluşturan organlarda meydana gelen hareketlerdir.

-Beden dilini, görsel yönü en az konuşma kadar önemli olan tiyatro gibi alanlar dışında, konuşmanın destekleyici ve yardımcı ögesi olarak düşünmek gerekir. Bu noktada, beden dili ne konuşmanın önüne geçecek şekilde abartılı ne de konuşmanın gerektirdiği vücut hareketlerinden yoksun olmalıdır. Kişi, sözlü iletişim sırasında vücut hareketlerini doğru biçimde kontrol etmelidir.

-Hazırlıksız konuşmalar, günlük hayatta en çok karşılaşılan, genellikle 2 kişi arasında geçen ve karşılıklı konuşma olarak da adlandırılan konuşmalardır.

-Hazırlıklı konuşma türlerinden söylev, konferans ve açış konuşması tek bir kişi; sempozyum, açık oturum, panel, forum, seminer, kurultay ise grup tarafından ve belirli bir topluluk karşısında gerçekleşen konuşmalardır.

-Konferans, hazırlıklı konuşmaların en önemli türlerinden biridir. Bu nedenle öncelikle yazılı metne dayanmalı ve konuşmacı, konuşma kuralları çerçevesinde konuşmasını gerçekleştirmelidir.

-Konferansın sunum süresi de 1 saati geçmemelidir.

-Açık oturumda amaç, ortak bir sonuca varmak değil; önceden belirlenen konuyu çok yönlü olarak ele almaktır.

- Açık oturumun süresi, şartlara göre değişmekle birlikte, genellikle 2 saati geçmeyecek şekilde belirlenir.
- Bazı çalışmalarda panel ve açık oturumun aynı tür olarak kabul edildiği görülür. Panelin açık oturumdan farkı, sırayla söz alan panelistlerin ardından panelistlerin birbirlerine ve izleyicilerin dinleyicilerin panelistlere sorular yöneltilmesidir.
- Forumu diğer benzer konuşma türlerinden ayıran en önemli özelliği, forum süresince yönetici kontrolünde söz alarak soru ve görüşlerini ifade edebilmeleridir.
- Sempozyum, yalnızca ülke içinden konuşmacıların katılımıyla gerçekleşiyorsa ulusal, ülke dışından konuşmacılara da yer veriliyorsa uluslararası nitelik taşır.
- Sempozyumda amaç, herhangi bir konuyu tartışmaktan çok konuya açıklık ya da çözüm getirmektir.
- Sempozyumlarda yapılan sözlü sunumların yanında ayrıca görsel/poster sunumlara da yer verilebilir. Bu içerikteki yazılı ve görsel sunumlar, sözlü sunumların dışında belirli bir alanda sergilenir. Belirlenen özel saatler arasında bu yazılı/görsel sunum sahipleri, hazırladıkları çalışmanın başında bulunarak, kendilerine yöneltililecek sorulara, orada cevaplar verirler.
- “Kurultay” teriminin yerine “kongre” terimi de sıklıkla kullanılır.
- Genellikle ilk ve orta dereceli okullarda öğrencilerin belirlenen bir konu veya görüşe dair araştırma yapmasına, araştırma sonuçlarını topluluk önünde sunmasına, tartışmaya katılarak bu görüşleri savunmasına olanak sağlamak suretiyle münazaradan etkin bir eğitim uygulaması olarak yararlanılır.
- Münazara, kişilerde nitelikli tartışma kültürünün yerleşmesine katkısı bakımından çok önemlidir.
- Asalak ses, sözcük ya da ifadeler, sözlü anlatımda içeriğin önüne geçebilir, bunun sonucunda da dinleyiciyi konuşmanın içeriğinden uzaklaştırabilir. Bunlar içerisinde bazıları konuşmanın akışı içinde az veya çok anlayışla karşılanabilirken “ııı”, “hı” vb. sesler ve özellikle de son yıllarda gençler arasında yaygınlaşan “artı”, “dermişim” vb. sözcükler dinleyici üzerinde olumsuz etkilere neden olur.
- “Tonlama” konuşmanın fizyolojik olmayan yönüyle ilgilidir.
- “Bilimsel bilgi aktarma” hazırlıklı konuşmayı gerektirir.
- “Açık oturumlarda amaç, herhangi bir görüşün doğruluğunu ortaya çıkarmaktır” ifadesi açık oturumla ilgili olarak doğru bir bilgidir.
- “Şura” sözcüğünde ünlü uzunluğu anlamı değiştirmektedir.